

מכתב 23 אלול 1966

קמח

תורני

פנינים משלחן הגר"א

קמח

פרשת תזריע

7 יבג. וביום השמיני ימול בשר ערלתו.

"תניא, רשב"ג אומר כל מצוה שקיבלו ישראל עליהם בשמחה, כגון מילה דכתיב שש אנכי על אמרתך וכו', עדיין עושין אותה בשמחה, וכל מצוה שקיבלו עליהם בקטטה-כגון עריות וכו', עדיין עושין אותה בקטטה, דליכא כתובה דלא רמו בה תיגרא" (שבת קל. א.).

פירוש תיבת "עדיין", יען כי כעת בטל הטעם, כגון מילה, דאיתא "מפני מה ניתנה מילה בשמיני, כדי שלא יהיו אביו ואמו עצבים והכל שמחין" (נדה לא. ב.). ואף שכעת אינה נטהרת לח' ימים, והנה אביו ואמו עצבים, עם כל זה הם שמחים במצוה אף היום. וכן גבי עריות דמשפחותיו, דאנשי כנסת הגדולה ביטלו ליצרא דקריבות, כמבואר במסכת יומא (ס"ט), עכ"ז עושין בקטטה עדיין.

(ענין יוסף על עין יעקב)

נוסח אחר:

שאלו תלמידיו לרבנו, מצוה שיש לה טעם ובהמשך הזמן נתבטל הטעם של מצוה זו מאיזה סיבה, אם חיוב המצוה במקומה עומדת, או כיון שנתבטל טעמה גם המצוה בטלה. והשיב "אם כן לא תהא מילה בשמיני".

ופירש בעל החיי אדם" את דברי הגר"א בפניו: דאמרו חז"ל מפני מה אמרה תורה מילה בשמיני, כדי שלא יהיו כולם שמחים ואביו ואמו עצבים, שהיא טמאה לידה כל שבעה ימים. ולפי זה עכשיו שבטלו דם טוהר, ואין אשה טהורה לבעלה עד שתספור שבעה נקיים, אס"כ"ן גם בשמיני אביו ואמו עצבים, ומכל מקום מלים ביום השמיני, ואין ממתנינים עד שתטהר אמו

² הוספה מספרו של הנר"ז מרגילות הנזכר לחלו.

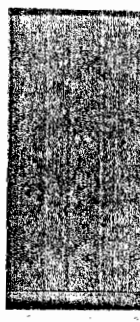
שאינו ממית ומביא טומאה לעולם אינו דין שלא יטמא. וקשה, א) מה רבותא דרבינא, הרי התלמיד ותיק היה לו מאה וחמשים טעמים, והוא יש לו רק טעם אחד. ב) מדוע לא פירש איזה טעמים [ואף אם לא את כולם כרוכלא, אבל אפס קצהו היה לו לפרש]. ג) היכן זה רמוז בתורה, [דליכא מילתא דלא רמיזא באורייתא].

ואמר הגר"א ז"ל, דהוא רק דרך חידה, ורבינא ביאר החידה. וכך פירושה, דמצינו להקדמונים ז"ל שדרשו טעמי ונגינות המקרא. וכתוב (שמות כז, יח) "אורך החצר מאה באמה ורוחב חמשים בחמשים". והנגינות והטעמים של התיבות "מאה באמה" הם קדמא ואזלא, ושל "חמשים בחמשים" - מונח רביעי. ומרמזים הם על הנחש, שבתחילה היה הולך על ארבע, וקדים ואזיל, ערום ומהיר מכל החיות, ואחרי זה מונח רביעי [מלשון "ארחי ורבעי" (תהלים קלט, ג)], שהולך על גחון.

חטא אדם הראשון זוהמת הנחש בסוד קדמא ואזלא, ואחר שהוקם המשכן בסוד מונח רביעי. ומרמזו בתורה בפסוק אורך החצר וגו', שעל מאה באמה הטעם קדמא ואזלא, ועל חמשים בחמשים הטעם מונח רביעי. ומצנינו (ערוינין נא) שדברו חכמים בלשון חכמה מליצה וחידות.

על זה אמר, תלמיד ותיק היה בינה שהיה מסתיר את השרץ במאה וחמשים טעמים, היינו בטעמים של המלים "מאה" ו"חמשים", שהוא הנחש, ולא ידעו רבנן מאי קאמר. ובא רבינא ואמר "אני אדון ואטהרנו", רצה לומר, אני אפרש שיחתו של האי תלמיד ותיק, "מה נחש שממית וכו'". ואם כן לא בא אלא לפרש דברי התלמיד, והשתא מיושב הכל.

(רשימות הרי"ד מילר, בסוף סערת אליהו, מפני רבי אפרים שירקעס תלמיד הגר"א מוולוז'ין. זרע אפרים על פסיקתא רבתי מהנר"א מרגילות, פסקא עשרת הדברות אות ה', ולשונו. "במי חורפי שמעתי בשם הגאון החסיד מהר"א מוולונא זצ"ל ... והדברים עתיקים")

פרשת מצורת

י.ב. זאת תהיה תורת המצורת.

כל המספר לשון הרע וכל המקבל לשון הרע וכל המעיד עדות שקר, ראוי להשליכו לכלבים. שנאמר לכלב תשליכו אותו, וכתבי בתריה לא תשא שמש שוא, וקרי ביה לא תשאי" (פסחים קי"א). מכאן ביאור למאמר חז"ל תמוה, "אמר רב פפא לית דעניא מכלבא ולית דעתיר מחזירא" (שבת קנ"ה, ב). דלכאורה אינו מובן למח מספר לנו זאת.

אלא כי באמת כל התורה מפי הגבורה שמענו, ועם כל זה אנו רואים כי לא כל הלואין שבתורה שוים בעיני הבריות. כי יש לאוין שהעולם נזהר בהם עד מאד, כגון "זאת החזיר לא תאכלו", שאם רואה אדם בחבור שאוכל חזיר, יפרוש ממנו ולא ירצה להתחתן עמו ויבשו לדבר עמו. מאידך, יש לאו חמור מזה הרבה, וקל הוא בעיני האדם, וכצחוק נחשב הוא בעיניהם, כגון לדבר לשון הרע. נמצא כי הלאו של "חזיר" הוא "לאו עשיר", כי הכל יראים ממנו, והלאו דלשון הרע הוא "לאו עני", שאין מי שירא ממנו.

אמנם חז"ל אמרו "כל המספר לשון הרע ראוי להשליכו לכלבים", והטעם בזה, כי גם המספר דרכו תמיד לנבוח ככלב. זהו שאמר רב פפא דרך רמז, "לית דעני מכלבא", רצה לומר, לית לאו עני מלשון הרע, "ולית דעתיר מחזירא", היינו מהלאו ד"זאת החזיר לא תאכלו", שהכל יראים ממנו.

(רפואת הנפש, לרבי בנימין מאיר ב"ד אלחנן, מי"מ דקדמאעניג, ברדיטשוב תרס"ד, בהשכמת גאוני דורו, ס"ף יד. "שמעתי לפני שיש חנ"א מווילנא זצ"ל")

= דבר אחר:

איתא בגמרא "אל יספר אדם בטובתו של חברו שמתוד טובתו בא ליד רעתו" (נ"ב קסד, ב). פירושו, כשרוצה לומר לשון

לבעלה. נמצא אף שהטעם בטל אבל המצוה אינה בטלה עולמית. ונענה לו חנ"א בראשו כי לוח כיוון.

(עליות אליה) ^L

י.ג. ושער כונע הפך לכן ונו'.

פירש רש"י "מתחילה שחור והפך ללבן בתוך הונג ומעוט שער שניים". ויש לדקדק, מדוע מפרש רש"י "ל תחילה תיבות הפך ללבן ורק אחר-כך מפרש תיבת "ושער", על אחרון ראשון ועל ראשון אחרון.

ונראה דהכי פירושא, דהפך לבן בתוך הונג, היינו שהונג היה מקודם ואחר כך הפך לבן. וקשה מנין, דילמא השער היה לבן קודם הונג. אלא דתיבת "הפך" קאי על הונג, רוצה לומר, שהונג הפך השער ללבן.

אבל קשה, דילמא קאי "הפך" על השער, שהשער הפך את עצמו ללבן, ולעולם קודם הונג הפך ללבן. לכך כתב רש"י "ומעוט שער שניים", ואם-כן היה צריך לכתוב "ושער בונג הפכו ללבן", על-כרחך צריך לומר דקאי על הונג, ואם-כן ראוי לומר דהונג היה בתחילה.

(לקוטיים מחתן רבנו בסוף שנות אליהו. ועי' כ"י חתב והקבלה כאן שכתב: "ולא אמאין כי מפי רבנו הגדול יצאו דברים אלו".)

³ כיוצא הובא מהנ"א להלכה למעשה, וכל מה שאמרו חז"ל או חקנו חקנה, אף שבכלל הטעם נגזר חקנהם ואיסורם עומדים, משום כמה וכמה פגמים כמסים שהיו להם בנזן: לענין איסור גילוי, אף שאין נחשים מצויים בינו, וראה מעשה רב אוח צ"ה, והוא מעשה רב אוח צ"ה; בן לענין חקנת עזרא לאכול שום כליל שבת, והוא גם לראשון גשוי, וראה מעשה רב אוח קפ"ד. ולקושי רינים וביאורים מהנ"ה חז"ל. וראה להלן דבריו, י"ז, י"ז, י"ז. לענין שלמה המלך שנבשל כ"לא ידעה לו גשים", ור"כ ישמעאל שבמסע נכשל כ"לא יקרא לאור הנו'.

⁴ ובשנתו: "דמה יענה על 'ושערה' לא הפך לכן דבמקרא שאח"ז, דעל-כרחי לשון 'הפך' על השוער. ראי על הבהרת היה לו לומר 'הפכה' לשון נקבה. וכן בפסוק בה 'והנה נחף שער לבן, ודורא קאי על השוער וכו'".

קב דברים ז עקב אונקלוס

אָרעא ד' קנים לאַבְּהִיקָהּ קְמִטָּה
קָהּ: י' בְּרִיךְ הַמֶּלֶךְ מִכָּל עֲמֻמָּא
לָא יְהִי קָדֵךְ עֲקֵר וְעֻמָּא
וּבְעֵינֵיהּ: מ' וַיַּעֲבִיר יְיָ מִן
תְּהִיָּה מִכָּל־הָעַמִּים לְאִי־הִיָּה כְּךָ עֲקֵר
וְעֻמָּא וּבְבִהֵמָתָהּ: מ' וְהִסִּיר יְהוָה

רש"י

ממשותף ועשירות צאנך. מנחם פירש אבירי בן
(מה כיצ"ט) מצמר כלאי"ט, כמו נחל יד"ה) ופירושו, בן הוא מקום בל"י בעבר הירדן מקום מלאה
בעשירות קרנים (לשון חוקי). ואונקלוס תרגם לזן ושמן והבשמות הרעים שם הם לענים חוקים
ועדרי עקרי, ורבותיני* אמרו (חולק ב"ז) למה נקרא ומצמצים, ומנחם מפר את שלפניו עם פסוק זה שם
שמו טעמות שמעשיות* (ט) את בעליהן: עשירות פירושו דענים חוקים ומצמצים, ומגיל רבינו ראה
משמעות קרנים, ואופן הלואה כבר פירשנו בני דברים (א'
ד') ואת עוב מלך השכן אשר יושב בעשירות בלודיע, הרי

שמו ומשמות * חקושים דעני . שמעיות .

שאלתו שמו, ועשירות שם מואל שלו צננה בחוק בין הפלעים, וכן קרנים מורה על גובה ותוח (רא"ש): (ב) מביל
האונקלוס הגם שלא מנינו לו עד במקרא שיהיה פי עשירות עדרים, שכן לפי מנחם ויין לפי דעותיו איש ממאוס לפי
ענינו, שיורט יש לגדך אומן לאן שאינם חוקים ומעשיות, שאלו הן חוקים ומעשיות כבר מוצהרת הן (מ"ל), אמנם האמת
יורה דבר שאין רעון רבניו למלך בין דעת האונקלוס ויין דעת רבותיו, אלא רעה להעטיס שיטת האונקלוס שלמה נקראו
עדרי לאן עשירות לפי שמעשיות, לזה קראו שמו העני על שם מעשיהם, לזה לא אמר רבינו אלא לאן עשירות את
בעליהן, אלא אמר להם "נקרא שמו" (מ"ז), זה ממאוס למה שאמר אבות (אפי"ו ר') ויעדו את האעלים ואת
העשירות נקרא ע"י עשירות שפיו עשיות נעורו לאן: (בא) ואל תמנה על הקי"י שצדקו ועל חסדו ושמנו ומנחם
אינו אומר בשום פעם את המבחין אלא נקראו עשירות, כי כל לאן מעשיות, שפירשנו מני חל מואל
נאה וארץ ואלה הנקרות רב ושמן ודומה, אלא כל לאן נקראו עשירות, כי כל לאן מעשיות, שפירשנו מני חל מואל
כמעט במוט ועמיתו שפע רב בלעיל: (בב) ר"ל הגם שמיים עקר פירושו חסד והוא איש חסד כלום, אלא ממחמת שמעמך
ואינו נתון נקרא עקר על שמו, והרד"ק ז"ל כמעט נקראו עקר ועקרה שעקר מוח דבר המוליד, עוד יש לבין דברי רבינו
אלה, משום דקשה לו, הלא אדרבה את מי שיאבד יריות והקב"ה ממאווה לפתרון על זדוקים, וכן היה בצנות שכול עקרים

אור החיים

העשירות כי ואין נריך לומר ביהמו סם בטומים יד. ברוך חסיה וגו"י. פירוש שלא חסיה
ושמורים לעולם ועד"י, ודברים אלו כנים הם אומה גדולה מסם, או יראה על זה
שכלל אצרכם וזה לכל הכבוד לך מעשיו, ואם חסדך ברוך חסיה וגו' ומה היא הכרכה שלא יסיה
ישראל שימרו חסות כי למה יגרעו לבא בכח זכות וגו' ואומרו בך וגו"י. פירוש שלא ימאח אדם עקר
אבות ואדרבה שלחם גדול משל אבותיהם כי הם מעלמתי, והגדר עקריות ככח על ידי חולי אמר
עמדו על כר סיני וגם היוחס מלווים צחורה והסור כי ממך כל חולי כסובב, וזהו חסיה נכרת
ובמחלות"י) מה שאין כן הכחות שלא נחנה להם הכרכה של לא יסיה בך עקר ככלל יהיה בישראל
החורה, ומעשה גדול כח הצנים שיעניצו מעשיהם אדם שאינו מוליד"י, עוד יראה באומרו והסרי"י
וגו' על דרך אמרם ז"ל (כחובות ל') הכל צדי

אור בוד"ר

בזו כלומר אין הפי' שימרו ממך אצרכם אפי"ה עד בילת הארץ, אלא שימרו מניחת הארץ עד עולמי עד. (ז) וגדול מלוה
והטעה. (ח) ברבה זו אין ידוע מה שמו. (יב) ולא אמר ולא חסיה עקר. (כ) ופי' "קב" בעצמך ובמחלתך. (כא)
משא"כ אם ימלאון חסו"י בנים ע"י חולי. (כב) שלאחריה אם לא יסיה ממלה כמו שגמר אומר ח"כ למה להטריס.

קא דברים ז עקב אונקלוס

הַבְּרִית וְאֶת־הַיְחָסֵד אֲשֶׁר נִשְׁבַּע
לְאַבְהֵתֶיךָ: י' וְאֶתְּכֶם וּבְרַכְכֶם וְהִרְבֶּךְ
וּבְרַכְכֶם פְּרִי־בְכֻמֶּיךָ וּפְרִי־אֲדָמָתְךָ דְלִנְךָ
וְהִרְבֵּי־אֶשְׁרֶךָ וַיַּצְרֵךְ־לְךָ שְׂנֵי־אֲרָלָיִךְ

לקט בוד"ר

(לבוש): (יח) אלפינו פירושו בזהם גסה שנקלה כן. כמו
(מה קמ"ז י"ד) אלפינו מסובלים, פירושו חסוים עלנו
חוקים וביחיים וסובלים משא רב, ויתצרו הנקר שילדו לרוב, והמלך הכמוז נקרוה לולות, שגרי"ג גם זו מן הצדקה שילדו

אור החיים

בזה יזכו לשמור להם בעצמחן, וממה שאמר נכר פרת ועשרה אומות, לזה אמר משה עקב
צפרטה זו עממה (פי' ה') לא לזדקקן וגו' כי השמעון וגו' ושמו ה' וגו' את ברית וגו"י. פירוש
צרשעת וגו' ולמשן בקום וגו' זה יגיד שכנס שאין לחת מנכר מלנים ועשרה אומות בעלמות. או
לכס זדוקים צרכים שיקיים ה' את הצדועש וזה כל אפטר לומר כי על ז' אומות אומר את ברית ועל
האוח כי לא צדקתו כל וירש מה שירש, ואולי כי השלום העשירה הוא אומר ואת חסדך, כי מחמת
כניסחם לארץ יהיה צביל צדועש האבות ומאלי כג' הוא חסד מופלא שכס מלכד' ארץ כנען,
הוא כדבר אס שימרו וינעשו שימור ה' המתנה והמשיביל על דבר ויראה כי הם כללות רוב העולם
לעולם ועד"י, והוא אומרו כלן ושמרה ה' י"י, ואם כי אדום עמוח ומואב הם פייה גדולה, ומה גם
לא ישמרו חסיה קיום הצדועש בזמן המועט לדבריהם ז"ל (ויחא י"י) שאמרו עמידה מלכות
שנכסו לארץ וישלחם לנפש. עוד יצאך על זה אדום שחפשט בכל העולם, מעשה יש צמחה זו
הדרך לפי שבצמח אצרכם מלווים שאמר לו שני כל העולם ככלל וחסד מופלג יקרא ועליו הוא אומר
העצמות, ה' לכוניאם מלנים ויניאם אל ארץ כנען וחסד, ותדע שכן הוא שכרי עדיין לא זכו
כנען דכתיב (בראשית ט"ז) ואחרי כן ילאו ישראל לבעממה הכרתה ואחיה אעו מנבקים
צרכו גדול ורוב צדיעי ישובי כוכב, ז' לחת לו ומלנים להכחיל עליונו לנו גויים רבים. עוד יראה על
מנכר מלנים עד נכר פרת ועשרה אומות, וכן זה דרך עקב השמעון וגו' לא חלטרבו לכות צבוע
עמה כנס שלא היו לזיקים כמלטרך לאומרו לל' ה' וצחסדו מלך צדועש האבות אלא חסו מזד
צדקתן וגו' אף על פי כן קיים ה' לצדיקים הצמחה עלמתיים לשמור ה' לכס ברית וגו' שנצטע
ראשונה שכוניאם מלנים ויניאם אל הארץ לאצחתיכם, כי אינו דומה ככח לכות צביל עלמו
והכחילם שיעור המספיק, והלא חמלא שאפילו כמו לכות צביל אצחתי, ויחוי שדקדק לומר כן את
שיעור הצריך להם לא נחלו שכרי בני יוסף עומדים ברית ולא אמר ושמו כן כי אלהיך וגו' שמוכחו
ולוחים שלא הספיקה נחלחם (ויחאע י"י), כרי להסמך חיבת כן עם חיבת ברית הכעירך להעירך
שעדיין לא הגיעה לרס הצמחת מנכר מלנים עד לדברינו"י, ולדרך זה אומרו ושמו"י פירוש שכל

אור בוד"ר

(יא) אין הפירוש שאם לא שימרו חסיה לא ימן הממה אלא לזמן מועט, שדבר זה כמר המפד' ז'ל לעל ד' מ', אלא הפי' שלא
יגרש מש וישאר ח"כ הממה ניסם, וכן בני רעה לרשעה כל הימים (י"ב ב'). (יב) ולא אמר וקיים כן וגו', אבל לזמן אומר לא
לדקדקן וגו' אמה גב'. (יג) הברית בעלמות לא ריק תלוי. (יד) שלא ריק שימור כן ברית האמות אלא "לך" יהיה
הברית. (טו) שאין נריך לשמר שהלא ימן כן ברית חסד.

לו צער וזקן ומשינתו בתלה בכל מה שהוא משער לעשותו. והנה הוא בתפל מהמצלת,
שישכיל בכל אשר יפה ויצלה בכל מה שתשוב, וכל דבריו ומשכמתיו יצאו לו על
זנבונה, כענין הנזכר ברשע: חילול דרכיו בכל עת ⁸⁸.

(נח) אם לא תשמור לשמור את כל דברי החזק הזה המצות הכתובים בספר הזה יצא את
השם הנכבד והנורא הזה. באר בכחוב הזה כי המונח בכל המצות שכתורה תכלית אחת,
והיא היראה, וכן באר משה בעמל הקדוש כי אין תכלית המונח בנתינת התורה אלא
היראה, הוא שאמר: לבעבר נטח אתכם בא האלהים ובעבור חזיתו יראתו על פניכם ⁸⁹.
ממנו ראה המלך שלמה וכן עשה שחתם * ספרו בה וכן אמר עוד ⁹⁰: יראת ה' היא מונחת
אוצרו ⁹¹, אי איכא יראת ה' אין ואי לא לא. פשוטו של מקרא: יראת ה' שהוא אצל המלך
באוצרו העליון החתוב אצלו בתחילת עשרת השנים. ואמר: יראת ה' היא מונחת
לעשות אוצרו אם לא יקצו ממנו מאחרים, ומה שהוא מקצו וגונו בחזקת היראה
אוצרו, וכן היראה אינה בירי שמות ⁹² ולכן קראנה, אוצר, והא למדת שהיראה עיקר
הכל, וגדולה היא משאר המדות, והיא העולה על כל המצות, והיא המצות כחפולין
וציצית וכיצא בהן יש להן זמן פומן עשיתן, וכיון שגמר מלצותו הרי הוא כשל ממה,
ולא כן מצות היראה, כי אין לה זמן אצל הוא קיימת לעולם בכל עת וכלל שעה, וזהו
שכתוב: יראת ה' סתורה עומדת לעד ⁹³, מה שאין כן בשאר המצות שבזמן קצוב
נגמרות ⁹⁴ אחר עשיתן. והיראה אין לה שלמות כי אם המעשים, והו שאמר: אם לא
תשמור לעשות, ליתור בלא תעשה, ויקיים מצות עשה.
(סח) והתמכרותם שם. תבקשו * ליתור נמכרתם ⁹⁵. וזן קונת, זו מדה טובה *.

כט (ג) ואוננים לשמור עד היום הזה, מכאן דלשו רז"ל ⁹⁶ שאין אדם עומד על דעת
רבו עד ארבעים שנה וכן אמרו במסכת אבות ⁹⁷: כן ארבעים לבנה.

(י) והבוא אל המקום הזה, הכניס משה שני פטרקים אל באמצע דבריו כי רצה לחזק
את לבם בהגלת הארץ, וכשם שגחלו ארץ סיחון וענן שחיו מכלל ⁹⁸ שבעה עממין ⁹⁹ והכה
אומם והחזיק באיצים כבר והיתה לנחלה לשני שבטים והצו, כן עתידין שנתחלו השאר

בשעירי. ⁹⁸ הולים י, ה. ⁹⁹ ששית כ, ב. ¹⁰⁰ ששית כ, ב. ¹⁰¹ הולים
לא א. ¹⁰² ישע' ג, י. ¹⁰³ חכ בירי שנים חזק מיראה ששים. ¹⁰⁴ נפירוש רש"י
ג' י. ¹⁰⁵ עממין כ"ל ע"ש רש"י ונמסרות. ¹⁰⁶ נפירוש רש"י
ג' י. ¹⁰⁷ עממין כ"ל ע"ש רש"י ונמסרות. ¹⁰⁸ עממין כ"ל ע"ש רש"י ונמסרות. ¹⁰⁹ עממין כ"ל ע"ש רש"י ונמסרות.
והוא ¹¹⁰ עממין כ"ל ע"ש רש"י ונמסרות. ¹¹¹ עממין כ"ל ע"ש רש"י ונמסרות. ¹¹² עממין כ"ל ע"ש רש"י ונמסרות.

תבט
דבריים בט תבא

כישראל. ונבנו חזקו ברבנות: הייתה רק למעלה ⁹⁸, למעט שאר האומות שלא תהיה
להן מעלה וגדולה בישראל.
(מב) יירש הצלצל. לשון: להוריש גוים * וכן תרגמו: יתור * ורש"י ז"ל פירש
מלשון רש, כלומר יעשו רש מן הפרי והצלצל מין ארבה, ונראה, צלצל על שם הרעש
שעושים בבאם מקובצים. מלשון: בצלצל תרועה ⁹⁹. ותרגמו ¹⁰⁰: סקאת מלשון רז"ל ¹⁰¹:
זמנלה מסריקין, כלומר גולגלין, על שם שנתולין מפירות ומכלין אותן.
(מו) חזק אשור לא עבדת את ה' אקרוך בשמחה, יאשימו הכתוב בעבדו חשיית' ולא
היתה העבודה בשמחה לפי שהייב האדם על השמחה בהתעסקו במצות, והשמחה במצוה
המצוה מצוה בפני עצמה, מלבד השכר שיש לו על המצוה יש לו שכר על השמחה, וכל
כן יעניש בכאן למי שעובד עבודת המצוה כשלא עשאה בשמחה, ולכן צריך שיעשה אדם
המצוה בשמחה ובהנהגה שלמה, וכן אמרו במדרש רות ¹⁰²: אלו היה צריך ראובן שהקפיד
מכתוב עליו: וישמע ראובן ויצלחו מרדס ¹⁰³, בכחפו היה מולכו לאבין, ואלו היה יודע
אחר שהקפידה מכתוב עליו: וראו ושמה בלבי ¹⁰⁴, בהתוסים ובמחלות היה יוצא לקראתו,
ואלו היה יודע בועו שהקפידה מכתוב עליו: ותאלל ותשבח ותתור ¹⁰⁵, עלגים פטרמים
ויה מאבילות.

(מח) מרב כל ¹⁰⁶, ועבדת את אביב ¹⁰⁷ ובחוסר כל. זה המדותיו של הקב"ה, שהן מות
כנבג מדת ¹⁰⁸, והם לא עבדו להקפידה, מרב כל, לפיכך יעבדו את האויבים, בחוסר כל,
ומה דרשו רז"ל בפרק קמא דהגיגה ¹⁰⁹: הנה צרפתיר ולא בכסף בתחרות ככר עוני ¹¹⁰,
מלמה שחור הקב"ה על כל מדות טובות ולא מצא להן לישראל תקנה אלא עניות, אמר
שמאלה ¹¹¹ היינו דאמרי אינשי יאה עניותה יאשרה לישאל כורדא ¹¹² סומא לטסיא חוריא.
(מט) כאשר ידא הנושר. זה אספסיאנוס וטיטוס * שהיו מלכים ממלכי ארם והחזירבו
בת שני, וכן דרשו רז"ל על אספסיאנוס ¹¹³: החשיב למיתו בעשרה יומי ואתו בתמשה
ושמע ליננקי רקא אמרי: ישא ה' עלך גוי מרוחק מקצה הארץ כאשר ידא הנשר, אמר:
שמה ¹¹⁴ אגא הוא נשרא. וכן כל החכמות האלו בבית שני הין ¹¹⁵, ושם נמקיימו כלן.
(נב) והצר לך בכל שערך. כלומר בכל מקום, וימנו לפירש כי מה שהזכיר בפרשה ארבע
פעמים, שעריך ¹¹⁶: האחד כולל ¹¹⁷, והשני שערי המדינות, והשלישי שערי הבתים של
היחידים, והרביעי מלשון שער, כלומר שיציק לו האויב בכל מה שהוא מחשב. וכן יודמו

98 לעיל פסוק יג. 99 הולים עמ, ה. 100 והתנומן כ"ל ע"ש רש"י פירוש. 101 כשאר ספרים: והתנומן
41 בא סמא קטן, ב. וענין רב"כ כאן (ע"כ חתם). 102 רות רבה ה' ג. 103 כדאשית ג' כ"א
44 ששית ג' י. 104 רות כ"ב, י. 105 רות כ"ב, י. 106 רות כ"ב, י. 107 רות כ"ב, י. 108 רות כ"ב, י.
עם התנוון רלוקו כשכילי היתוין כמבואר. 109 רות כ"ב, י. 110 רות כ"ב, י. 111 רות כ"ב, י.
כך ברקע ונמצא ונעדרים והתוס כל. 112 רות כ"ב, י. 113 רות כ"ב, י. 114 רות כ"ב, י.
מח, י. 115 רות כ"ב, י. 116 רות כ"ב, י. 117 רות כ"ב, י. 118 רות כ"ב, י.
קטרוס סופרים כתיבה מ' ב. ונמסרות שלני: כי ברוא — ובדפוס פירוש רש"י: נמסרות. 119 רות
דכתי א. מח. 120 רות כ"ב, י. 121 רות כ"ב, י. 122 רות כ"ב, י. 123 רות כ"ב, י.
מרתו בעשרה יומין ואחיקותוין רותא כמשה יומין. 124 רות כ"ב, י. 125 רות כ"ב, י.
תערתוין. — וענין עור כמב"ל בפירוש בתומין כ"ב מו. 126 רות כ"ב, י. 127 רות כ"ב, י.
והצר לך בכל שעריך. — פסוק זה: אשר יציק לך אויב בכל שעריך. — פסוק יז: יציק לך אויב

לומר ובוחרת השם אלא בקליקל האויר והמנינה (מלשון ירושה) ויתון חרוב: ישיצי
היטיול (שם).
(מג) לולונו גוים. לעיל ג' לה. מפרדש (מס) ורש"י. בנו עם חיל גדול מוהמים בארץ
ראביע, וענינו גירוש ושלוח, וכן תרגמו: וילכו כל ערי יהודה הנצורות והצר לום מאר,
יתרד. כלומר לעיל שם חרובין (אונקלוס) כאשר ידע בספרים (לשון המב"ל) — על
וינתן: לחריא — ברם כאן אונקלוס חרוב: חרל.

7

חרדת

מדאורייתא, ובמנוח דרבנן, בעי כונה לכחילה, אך אם מעכבת קיום המצוה, המ"צ (א"ח סימן ס, ס"ק י) הביא מחלוקת בזה, ודעה השו"ע והגר"א שם, דאין לחלק בין מצוה דאורייתא לרבנן ובשניהם לא ילא נדיעבד, ונראה לי דמשום כך הרב לא חילק בין מצוות דאורייתא לרבנן, והיותר נכון שעכ"פ לשלמות המצוה בעי כונה לכחילה לכ"ע גם ברבנן.

(קטז) דאו פקודא בנוקס הזה לא נמצא

אלטנו, אבל נמצא דומה לו ז"ל "כל פיקודא דלאו איחי נדחילו ורחימו, לא פרחא לעילא", והן הן הדברים, עיין מיקוני הזוהר (פיקון י), וכ"ז לכחילה אבל נדיעבד אין צריך לחזור, ועיין אומיות דר"ע (הגמלא יו"ס עמ' מח) שכתב ז"ל וכל מצוות שיעשה האדם בעולם הזה ולא יעשה אותם "צאהבה" "וביראה" אינו מקבל שכר מאותם מצוות שיעשה האדם בעולם הבא עכ"ל, משמע בעוה"ז יש לו שכר, ומהזהר משמע שאין לו שכר כלל, וברור שעכ"פ ילא ידי חובת המצוה, ולפי גירסת הזוהר אלטנו "לא פרחא לעילא" יותר ניחא.

(קטז) ולפי רוב השמחה יגדל שכרו וכתב

בספר "ראשית חכמה" (שער האהבה פי"ג, כה.) ז"ל וכל העושה מצוה בשמחה יש לו שכר אסף ידות יותר" עיי"ש, וזה כונת הרב, ועיין בספר "לב דוד" (פי"ד) שכתב "ששכר השמחה על המצוה

שהושיב ידבעם בדרכים, כדי שלא יעלו ישראל לרגל, ואמר כל הרוצה

* פירוש. כל מצוה שהיא אינה בפתד ואהבה אינה מצוה היא.
** פירוש. מתנה היא ששלח לו הקב"ה.

קודש

גדול משכר המצוה עצמה" עיי"ש.

(קטז) כל מצוה ר"ל שלא עשה מקצת המצוות בשמחה, ומקצת מהמצוות שלא בשמחה, כפי שמצוי לעמים, דרך משל מצות ארבעה מינים בשמחה רבה, אבל מצות תפילין בלי שמחה, אלא כל מצוה ומצוה שהיתה מזדמנת לפניו, עשאה בשמחה רבה לאין תכלית.

(קטז) מרב כל ר"ל "מרב כל" אינו מילוד המלכ

שבו היה נמצא האדם וכל זאת לא עבד את השם ולכן יענש, ובאמת זהו פשוטו של מקרא, אלא לומד רבינו האר"י דהוא שיעור בגדול השמחה בעת עשיית המצוה, שמהיה גדולה יותר מכל שמחה אחרת שנמצאת עלי אדמות, ולא די בשמחה כל דהו, וכדאי דאין זה חיוב אלא מעלה, והאר"י דרש זאת ללמד עד היכן יש להגיע בשמחת המצוות והוא זכה לכך, ועיין בגמ' ברכות (דף ע"ו:) דהשמח במצוות ניקרא אדם גדול, ויחנך דמלכד ענש העמין שאם הוא שמח ודאי דהוא צעל מדרגה גדולה, אבל יתכן דניקרא "אדם גדול" דכח הוא כבר גדול, דמשום זה יזכה לחכמה גדולה ורומ הקודש כמו שזכה רבינו האר"י מחמת מעלה זו.

(קטז) ולא גזר עליהם שיעבדו ומשום הכי

ניקרא שהתחיל במצוה ולא גמרה ונענש בגלות כמבואר, וקשה דלכאורה בזה שהסיר את השומרים מהדרכים גמר את לעלות יעלה, (קטז) ולא גזר

התנאי השני, והשלישי.

לעשות המצוה ביראה, ובאהבה רבה, בדאמר רשב"י * כל פקודא דלאו איחי ברחילו ורחימו (קטז) לאו פקודא היא:

התנאי הרביעי.

השמחה הגדולה במצוה, הכל מצוה ומצוה שתזדמן לו ** דודנא הוא דשריר ליה וקודשא בריך הוא (קטז) ולפי רוב השמחה יגדל שכרו, וכן גילה הרב החסיד המקובל מהר"ר יצחק אשכנזי וצ"ל לאיש סודו, (רבי חיים ויטאל בשער רוח הקודש) שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש, בשכר שהיה שמח בעשיית (קטז) כל מצוה שמחה גדולה לאין תכלית ואמר, דהיינו דבתיב (דברים כח, מז.) תחת אשר לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ובמנוח לבב מרוב כל, פירוש (קטז) מרוב כל, מכל מיני תענוג שבועולם, ומכל זהב וזהב רב ואבנים טובות ומרגליות:

התנאי החמישי.

שיעשה המצוה כולה ולא מקצתה, דבתיב בפרשת ראה (ה, א.) כל המצוה וגו' תשמרון לעשות, וכתב שם רש"י בשם המדרש אם התחלת במצוה גמור אותה.

בראשכון בהושע בן אלה מלך ישראל, שעשה מצוה גדולה שביטל השומרים שהושיב ידבעם בדרכים, כדי שלא יעלו ישראל לרגל, ואמר כל הרוצה

המצוה, ואינה הנ גמר המצוה מחמת ה "נעט ב דהוא כע גרוע ממ בני אדם להסיר הרע" ש בבחינת גרוע מי וכדי להס לגזור בו לרגל, ובו שהטביע עשה כן ודומה ה מהשומרי מהשומרי גמר המ

(קטז)

שגלה מי וכלן הו שלא מח מי שצד יתפס ב המדרש ופי מצוה ופי עכ"ל, ול צידס" א מוחה נח היה עוק עשה כ (קטז) ד' לג ויקרה צי אין יכול במצוה ו בזה את חלקה חו

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

האשה נקבת פסק ראשון קדושין

זהו עצמו אשר בכונת המשוור ששיעור כל האמור בפסוק וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהים וישישו בשמחה²⁵ כי הנה אמרנו כי כל מעשה האיש הישראלי בתורה ומצות אפס תהיה תפארתו, כי עבודתו אשר חייב בה הוא דעבד, ובהיל לאסתכלו כי שחה לעפר נפשו, אבל על ידי השמחה לוי תשבע עין לראות באור החיים, והוה שנאמר וצדיקים ישמחו ויעלצו לפני אלהים, לפני דייקא, שהם שמחים ליהנות ולקבל פני שכינה, וכי תימא מה יצדק אנש עם אל, וכל מעשהו כעבד העובד רבו, ואיך יקבלו פני שכינה ועל מה שמחים לזה, אמר וישישו בשמחה, כלומר גילו יגילו בעבור השמחה ששמחו בעבודת ה', מצוה היא ונוטלין עליה שכר, ולזה ישמחו לפני אלהים לחוות מחזה שדי.

ואחשבה לפתור בזה סמיכות ועיקוב פרשיות, ושמרת את המצוה ואת החקים ואת המשפטים אשר אנכי מצוך היום לעשותם, והיה עקב תשמעון וברוך והרב וכי, והנה רז"ל אמרו פרק ב' דעירובין²⁶ אמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב אנכי מצוך היום לעשותם, היום לעשותם ולא למחר לעשותם, היום לעשותם ולמחר לקבל שכרן, והענין, דכבר כתבנו דשמים הנה קודמותיו של צדיק לזכות לשכר ממך, והוא יוסף מדנפשיה בצבורתו, ואשם ישמח צדיק, ובעבורם יזכה דאשר חנן לו אלהים יקרא שכר ולא צדקה וקשתא, אמר קרא אשר אנכי מצוך היום לעשותם, והכוונה ולמחר לקבל שכרן, כמו שאמר רבי יהושע בן לוי, וכי תימא כי לא יכון שם שכר לעבד העושה חובתו, לזה אמר והיה עקב תשמעון, רמז בזה השני תנאים, האחד השמחה, הרמז במלת והיה, כמו שאמרנו וז"ל אין והיה אלא לשון שמחה, כלומר שכר יקרא כשתשמח בעבודתך, ועוד עקב, ופירשו המפרשים על הסיגים והגדרים, שאם כה תעשה גדרים וסיגים תוספת טובה או יקרא שכר.

דמעין ←

דגמא פירשו כח הקודמין דיש לחקור, זמה כתיב למעלה, היום לעשותם, ואמרו ז"ל ולמחר לקבל שכרן, דשכר מצות בהאי עלמא ליכא, ותוך כדי דבור כתב רחמנא והיה עקב תשמעון וכי, ושמו וכו' ואהבך, וברכך, וברך פני בטור וכו', דמוכח מינה איפכא, דשכר מצות בהאי עלמא איכא, והוה תרתך נסתתך, וברכיבך אחר נאמר, ויחיא להו, דשכר מצות עצמן, בהאי עלמא ליכא, ומתן שכרן של צדיקים לעתיד לבא משומריה וכו', לעולם שכלו טוב, אמנם אשם ישמח האדם בקיום המצות ועמלן בתורה, לזכות ולחיי בהאי עלמא וקרנו תרום בכבוד לעתיד לבא, והוה כונת הכתובים עצמן, היום לעשותם ולמחר לקבל שכרן, ובעולם הוה אין אדם נוגע בשכר מצוה, זיל אגרי בהו²⁷ בעולם הבא, וכי תאמרו מה נאכל בימי

25. תהלים ס"ח, ד'. 26. דף כ"ב ע"א. 27. יקרא רבה י"א, א'. 28. על פי גיטין נ"ז ע"ב.

ויש לכיין בזה הא דאמרינן פרק ב' דעירובין דף כ"א ע"ב, חדשים גם ישנים דודי צפנתי לך²³, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, ריכוננו של עולם, הרבה גזרות גזרתי על עצמי יותר ממה שגזרת עלי וקיימתים, הכונה שעשו שמירות והרחקות יתירות להתחזק מעבירה מה שלא גזר ה', ועל ידי זה באורך נראה אור, ולא נבהל להסתכל כלפי מעלה, והוה שנאמר חדשים גם ישנים, בעבור שאני גזרתי גזרות חדשות ועשיתי יותר על חובתי, זאת היתה לי דודי צפנתי לך, צופה ורואה בנועם

ואולם לחקירה הנזכרת עכיד רבנן דמושינן, כי הנה אמת זאת התורה והמצוה חיובא דמאי וחובה גבוא כעבדא קמי מאריה וכמו, שכתב הרמב"ן, וכאשר נשבע ונוטל מזוהי שדי יתענג מתח אלהים היא, אשר צדקה עושה עמו, ופניו למטה אין רואה, אמנם תקנה יש לו, אם בעשותו מכל מצות ה' וכלומדו ספר תורת האלהים, לו הגדיל השמחה שעשועים יום יום, וכבר טובא אף גילת ורנן גיל יגיל ייון, ושמח על אשר זכה לעבוד ה', ובמקום רינה שם תהא העדה, הנה השמחה הוה היא תכלית השלימות, ושמחה זו עושה לחוות בנועם זיו השכינה, הלינה לעיניה ועינו לו תשבוע שבע רצון, כי הגם כי עובד רבו עבדות עבד וקר חובתו, והו לענין עשיית המצות ולמוד התורה בעצמן, אבל השמחה והעונג אשר מתענג בעבודתו הוא תוספת טובה מדנפשיה, על כן אלהים חשבה, וקובע לו שכר ממש, ועל דבר זה זוכה ורואה פני שכינה ולא בהיל לאסתכלו, עד כאן דבניהם

ובזה נחבאר אצלנו בענינותו מאי דאמרו בפסחים דף ס"ח ע"ב, דרב ששת כי מהדר תלמודיה, חלי וקאי בעבדא דרשא ואמר חדאי נפשיא חדאי נפשיא, לך קראי לך תנאי, ויש לדקדק מה היה כונת רב, ששת בהני מלי, והו אמאי אכפל ואמר חדאי נפשיא חדאי נפשיא, ולפי פשטן של דברים יוכן בהקדמתו, כי הנה רב ששת היה שמח מאד בלימודו, על כן בא דברו להגדיל מעלת שבת השמחה, והו אמר חדאי נפשיא, גילי בשמחה נפשי במאי דחדאי נפשיא בלימודי, כי ממנו יתד קמונו פינה לאור באור פני מלך חיים, כי אם לא היתה השמחה, כל עסקי היה כפורע חוב ועבד העובד רבו, אבל בהאי דחדאי נפשיא בלימודי רני ושמחי, דיש לך שכר ממש, וחתן שאמר לך קראי לך תנאי, דעל ידי השמחה הקריאה שלך היא, ויש לך שכר ממש באופן שכוונתו, אמר לנפשי שמחי על השמחה ששמחת בלימוד.

23. שיר השירים ו', י"ד. 24. על משקל לא הגדלת ישעיה ט', ב'.

16

עכשיו, אבל שכן בעקב אני נותן לכם, מנין, ממה שקיינו, בענין והיה עקב
השמעון, עד כאן לשונם, וכל אדם חוזק, המאמר הזה, אמר דורשני, מה ענין
טלטול המנוחה של פרוקים בשבת לכאן, וכן שלא שמור ולא שבת אחת מאי בעי
הכא, ותו מה זו סברא כי לרעה נתן השבת, וכאמת נמון זו צריכה לפני ולפנים.

ואפשר לישב: המאמר הזה דרך דרש, וקדים לתת טעם להא דשכר מצות, בהאי
עלמא לנכא, שהקב"ה גזרה חכמתו שיהיה האדם בחייו, כלי שיהיה
שכר ועונש, וכל הענינים שהנזקים והעונשים מביני אדם, כי הולך האדם אל בית
עולמו, וכל הרפתקי רעד עליה הכל סתום וחתום, ויש צדיק וטוב לו ויש צדיק ורע
לו, וכן בורשעים, והכל בהעלם, ואין אמתו יודע עד מה, והכל כרי שהאדם יהיה
בתוקף הכחירה, כאיש אשר לא יודע ולא יכריחונו שום דבר, רק רצונו הפשוט הוא
לכרו יעשה, ואם הקב"ה היה פורע בעולם הזה, הדין נותן שהשכר יהיה תכף
כשקיים המצוה בא בשכרו, וכיון שהוא בעל בחירה, יתכן שאחר שעשה כמה מצות
וקבל שכר, יאכל חמץ כפסת ויאכל כיום הכיפורים ויבא על העררה וכיוצא,
ודיניה דההוא גבור להכרת בהכרת, וישעים ולא יהיה לו שום שכר, והוא קדים
ואכלה תכף בשעות כל מצוה, ויצא משפט מעוקל, אבל עתה שהשכר כסוף, אף
שקיים בתחילה כמה מצות, הכל הולך אחר החיזוק, ואם נחתיב כות, הנפש אין
לו-עוד שכר, וכן חבירו ונטול שכרו כגון ענין, כמו שאמר ז"ל, ומה נטול חלקי
וחלק חבירי כגון ענין, ונמצא שמוכרת להיות השכר כסוף, שאם יוכה יטול
חלקו מושלם, ואם לא יוכה, הוא יכרת בעונו, ואין לו כלום, וחבירו יטול חלקו
מושלם, ועוד יש טעם אחר, שיש מצות-מתיחסות זו לזו, ואם עשה שתי, שכר
גדול על כל אחת, כי קיים המצות כסדרן, והלכתן, ואם היה הקב"ה פורע תכף,
להיות כי כל הדברים נעלמים, היה צריך לפרוע תכף בקיום מצוה ראשונה, והיה
נגרע משכרו.

וענין בה שלישיה, שכל חרי"ג מצות הרמוזות ומתיחסות לחרי"ג אברי וגידי
הנשמה, הכל גוף אחד וצריך תיקון גדול לכוננה ולהדקק ולקשרה בקשר
אמין, שיהיה בנין יפה וחתק, לזכות כצל סוכה וליכנס לחופה כגון ענין, הנה כי כן
הענין מוכרח מאד דאשתחיהי אשתיה מתן שכרן של צדיקים לעתיד, כי כל מעשה
איש הישראלי מיום הולדו עד יצולאו במתיחה מתן סכרן של צדיקים לעתיד, כי כל מעשה
יכנה וצריך מה פעל, אם השלים הכל או רוב בנין או רוב מנין, ולפי-העלות שיעור
בנינו יגדל נא כח רבוי שכר, מה שאין כן קמא קמא, וכל אלו הטעמים נלמדים
מדין המנוחה שהביא המדרש, והנשמה דומה למנוחה של פרוקים, כל היא מאורה
לגוף מאורה ענינו ומעמידתו על רגליו, וגם היא של פרוקים, כגויה מרמ"ח אברים

32. על פי איוב ל"ב, י"ח. 33. על פי כבא מציעא ט"ז ע"א. 34. תנינה ט"ז ע"א.

תלדנו, ומה יעשה ישראל כדי לעשות כלל"ל, לזה אמר והיה עקב השמעון, ואין
והיה אלא לשון שמחה, שם רמז כי בשכר שמחה אשר שמח השבת בתורה ומצות,
יש בו כדי שביעה מטוב הארץ, והוה שאמר והיה וכו', לשון שמחה, ושמו וכו',
ואהבך וכו', וכל זה בשכר השמחה, אבל גופי תורה ומצות למחר לקבל שכר, זהו
תוקף דבריהם ז"ל.

וכבר יתבאר לי ההדיקו פסוק קהלת סימן ה' ושבתתי אני את השמחה, אשר אין
טוב לאדם חתם השמש כי אם לאכול ולשתות ולשמות, והוא ילנו בעמלי
ימי חייו אשר נתן לו האלהים חתם השמש, והדברים צריכים באור, ור"ל אמרו²⁰
כי כל אכילה ושתייה אשר אמר שלמה המלך ע"ה בקהלת היא תורה ומצות, ואפשר
לפרש על פי הקדמונים, וזהו שאמר ושבתתי אני את השמחה, כלומר, מה שאדם
שמח בעבדו כוראו בקיימו המצות, ובעמלו בתורה, אשר אין טוב לאדם כי אם
לאכול ולשתות, דהיינו ללמוד ולשמוח בלמודו ובקיימו המצות, כי היא
עיקר-העבודה ויסוד מוסד פינת יקרת עבודת השכל, להשתעשע בחורה ומצות
ולשמוח בהם מאלפי זה ונסף, כי מה האדם להבל לשרת לה, ומה לעשות קר
לילולו אשה יורה מזה, להיות עבד נאמן למלך הכבוד, ולכרו ויכרו מהרה"ו זצ"ל
שרטט וכמב אמרי קדוש, וכינו האר"י זצ"ל, כי כל הנפלאות והנוראות אשר ראו
עיניו דהשגתו היא נפלאות היחה על ידי חוקף השמחה שהיה שמה בתורה וכמצות,
והוא הדבר אשר צריך המלך החכם, אשר אין טוב לאדם כי אם לאכול ולשתות
ולשמוח, ואמר ענה התא ילנו בעמלו ימי חייו וכו', כלומר דהשמחה היא מללה
אחת בימי חייו, כי שכל השמחה ליה תן לדאשו כל ימי חייו, ובעבור השמחה
ניזון בעולם הזה, וכמו שאמרה תורה והיה, שמחה עקב תשמעון וכו' ושמו וכו'
כאמור.

29. על פי שבת ע"ח ע"ב. 30. קהלת רבה ב' פסוק ב"ד. 31. ישעיה נ"ח, י"ג.

מילא גם כביש זאגידים כס עיך ג' ד' ו' ו' ו' קאמר ו' אכע'א לעולם אריב'א דוקא
 אכל נחל לא עיך כלל האיסור מפי ד"ע כדסיר'א ו' א"ע כעל'ד נכון ודוק:
בתום כד'ס' א' כענן מעלה וז'ט לוק' ס'מ' למימד דמכר קישו ולא קישו כ'. עין
 אחר כ' יוחזר כ"ל דקישו ולא קישו דודאי ביטול ולא ביטול מסתבר פסי ולא הולך למד
 פעמ' ע"ש א"כ מפ'ס' נמי לא רחא לעבד'א לומר ד' ר' יוסד' ס'ל ס'ר ו'ת'ס' כז'ר'
 סיפ'ק ו'ל'

דף קמ"ב **במשנה** לא יוכל אדם אם על בריה אפילו להסיר כסא אם הסתעף ומה
 אם פלט קלס כו'. רבי'ס אצו' לפלוג' קמ'ר ו'מנ' ל'ס סק'ו
 ומה פלט קלס לכו' דלא י"ל אר'ס קלון לו ע'ין ו'סיר'ס כלל ו'קף אכ"י אר'ס ח'ק'
 כמ"ד - דענ' ר'אמי להנ'מ'ם ז"ל כח'דו'יו על ז"כ פ'ס'ב ד'קף ד'קף ק"ל י'ע'כר מ'ט'ס
 כס'לי פ'מל'ס ל'כ'ס פ"מ כ'סור'ס פ'מ'ס מ'איסור' ל'כ' נ'ט'ק'ן לו ס'כ'ר כ'סו'ס' ו'ס'ד' ד'כ'מ'ס'
 ע'ס'ס' א'ס ל'י'ט מ'ק'י'ס ל'א'ר'ס ל'י'ט מ'ג'י'ט לו ש'ס ע'נ'ס כ'ס'ס' ל'ק'ן נ'ס ס'כ'ר ל'י'ט מ'ג'י'ט לו
 כ'ס'ס' ל'ע'ן ל'ק'ו'ס'ס' אכל כ'איסור' ל'א' ד'מ'ג'י'ט לו פ'וט'ס כ'ס'ס' ל'ע'ן מ'י'ה' ו'כ'ר'ס ו'מ'ל'ק'ס ל'ק'
 כ'ס'מ'נ'ג' מ'ס מ'ג'י'ט לו נ'ס ס'כ'ר כ'סו'ס' ו'כ'ר'ו'ס' ב'י'א'ר'י כ'ז'ר' ד'כ'ר' ס'מ'ד'ר'ס פ'ס'כ'ס' כ'ס'ס'
 ס' ז'ל'ס ס'ס' ר' מ'אי'ס כ'ן ח'ד'ס ל'מ'כ'ר ו'א'כ'ט'ו'ר ע'יך ו'ל'מ'כ'ר מ'ס'כ'ט'ס'ס' כ'ד'מ'יך ר'א'ס
 ס'כ'ג'י'ס ב'י'ל'ח'ס מ'ר'י'ס ע'ל'י'ר'ס כ'ד'ל'י'ס ל'כ'ג'ל' ע'ל'י'ן כ'י'ד'ס ש'ס מ'ט'ס ל'ק'ך מ'ן ל'ס'ס ש'ר'
 מ'ט'ס אלו ולא ס'כ'ר'ס ל'ס'ס מ'ט'ס א'ח'ר'ו'ס ע'נ'ו ל'י'ט'ס כ'ז'ר' ס'מ'ד'ר'ס ל'כ'ג'ל' ו'ל'ס'ס' ל'א'ס
 ד'ס'ח' י'ת'כ'ר' ר'א'ס ל'ז'כ'ו'ס א'ח' י'ת'ר'א'ל כ'ע'ס ס'ס'ס' ש'י'סו' ו'ר'א'י'ן ו'ד'ו'י'ס'ס' ו'ל'כ'ג'ל' ל'י'ט'ס כ'ז'ר'
 ס'ס' י'כ'ול ל'ס'ן ל'ס'ס ר'א'ס מ'ט'ס א'ח'ר'ס ד'ס'ל ע'ן ק'י'וס מ'ט'ס ל'י'ט מ'ג'י'ט ש'ס ס'כ'ר כ'ס'ס'
 ו'א'ר'ס ס'פ'ס'ס' כ'ז'ר' כ'ס'ס' ע'ל'י'ט מ'ג'י'ט ש'ס ע'נ'ס כ'י'ס'ו'ל'ס כ'מ"ס ס'כ'ג'ל' ס'ס' ל'י'ט'ס ו'ח'ס ע'יך

כלל מ'ט'ס מ'ט'ס אכל כ'ס'ס' ו'מ'י'ל'ס ע'ס'ס' ל'כ'ד' ס'ס מ'י'ט' ע'ס'ס' כ'ס'ס' כ'ז'ר' ו'כ'ו'ין ע'י'ט ע'נ'ס
 כ'ס'ס' כ'י'ס'ו'ל'ס ל'ק'ך כ'ק'ו'ס' מ'ג'י'ט ג'כ' ס'כ'ר כ'סו'ס' ל'כ'ד' ס'ס מ'י'ט' ע'ס'ס' כ'ס'ס' כ'ז'ר' ו'כ'ו'ין ע'י'ט ע'נ'ס
 ע'ס'י' מ'ט'ס אלו ס'ס'י'ן י'ס'ס' מ'ג'י'ט ל'ס'ס' ס'כ'ר כ'סו'ס' ס'ס'ו'ס' כ'ז'ר'ס ל'כ'ג'ל' ו'ל'ס'ס' ו'ח'ו'ל' ו'כ'ו'ין כ'ס'ס'
והנה לפי' ד'קף ד'מ'כ'ר מ'ט'ס כ'ס'לי פ'מל'ס ל'כ'ס' מ'י'ט' א'י' ל'מ'ש'ן י'ס'כ'ן ל'י'ט'ס ו'ס'כ'ר'ס'
 י'מ'יס ד'מ'כ'ר כ'י'ל'ח'ס ס'ק'ן ס'י'י'ט כ'סו'ס' ד'ס'ח' א'י'ט כ'י'ס' ג'כ' ל'כ'ו' מ'ג'י'ט לו ס'כ'ר
 כ'ס'ס' ל'ע'ן מ'י'ט'ס מ'ט'ס אכל כ'ס'ס' ו'מ'י'ל'ס ע'ס'ס' ל'כ'ד' ס'ס מ'י'ט' ע'ס'ס' כ'ס'ס' כ'ז'ר' ו'כ'ו'ין ע'י'ט ע'נ'ס
 כ'ס'ס' כ'י'ס'ו'ל'ס ל'ק'ך כ'ק'ו'ס' מ'ג'י'ט ג'כ' ס'כ'ר כ'סו'ס' ל'כ'ד' ס'ס מ'י'ט' ע'ס'ס' כ'ס'ס' כ'ז'ר' ו'כ'ו'ין ע'י'ט ע'נ'ס
 ע'ס'י' מ'ט'ס אלו ס'ס'י'ן י'ס'ס' מ'ג'י'ט ל'ס'ס' ס'כ'ר כ'סו'ס' ס'ס'ו'ס' כ'ז'ר'ס ל'כ'ג'ל' ו'ל'ס'ס' ו'ח'ו'ל' ו'כ'ו'ין כ'ס'ס'
והנה לפי' ד'קף ד'מ'כ'ר מ'ט'ס כ'ס'לי פ'מל'ס ל'כ'ס' מ'י'ט' א'י' ל'מ'ש'ן י'ס'כ'ן ל'י'ט'ס ו'ס'כ'ר'ס'
 י'מ'יס ד'מ'כ'ר כ'י'ל'ח'ס ס'ק'ן ס'י'י'ט כ'סו'ס' ד'ס'ח' א'י'ט כ'י'ס' ג'כ' ל'כ'ו' מ'ג'י'ט לו ס'כ'ר
 כ'ס'ס' ל'ע'ן מ'י'ט'ס מ'ט'ס אכל כ'ס'ס' ו'מ'י'ל'ס ע'ס'ס' ל'כ'ד' ס'ס מ'י'ט' ע'ס'ס' כ'ס'ס' כ'ז'ר' ו'כ'ו'ין ע'י'ט ע'נ'ס
 כ'ס'ס' כ'י'ס'ו'ל'ס ל'ק'ך כ'ק'ו'ס' מ'ג'י'ט ג'כ' ס'כ'ר כ'סו'ס' ל'כ'ד' ס'ס מ'י'ט' ע'ס'ס' כ'ס'ס' כ'ז'ר' ו'כ'ו'ין ע'י'ט ע'נ'ס
 ע'ס'י' מ'ט'ס אלו ס'ס'י'ן י'ס'ס' מ'ג'י'ט ל'ס'ס' ס'כ'ר כ'סו'ס' ס'ס'ו'ס' כ'ז'ר'ס ל'כ'ג'ל' ו'ל'ס'ס' ו'ח'ו'ל' ו'כ'ו'ין כ'ס'ס'
והנה לפי' ד'קף ד'מ'כ'ר מ'ט'ס כ'ס'לי פ'מל'ס ל'כ'ס' מ'י'ט' א'י' ל'מ'ש'ן י'ס'כ'ן ל'י'ט'ס ו'ס'כ'ר'ס'
 י'מ'יס ד'מ'כ'ר כ'י'ל'ח'ס ס'ק'ן ס'י'י'ט כ'סו'ס' ד'ס'ח' א'י'ט כ'י'ס' ג'כ' ל'כ'ו' מ'ג'י'ט לו ס'כ'ר
 כ'ס'ס' ל'ע'ן מ'י'ט'ס מ'ט'ס אכל כ'ס'ס' ו'מ'י'ל'ס ע'ס'ס' ל'כ'ד' ס'ס מ'י'ט' ע'ס'ס' כ'ס'ס' כ'ז'ר' ו'כ'ו'ין ע'י'ט ע'נ'ס
 כ'ס'ס' כ'י'ס'ו'ל'ס ל'ק'ך כ'ק'ו'ס' מ'ג'י'ט ג'כ' ס'כ'ר כ'סו'ס' ל'כ'ד' ס'ס מ'י'ט' ע'ס'ס' כ'ס'ס' כ'ז'ר' ו'כ'ו'ין ע'י'ט ע'נ'ס
 ע'ס'י' מ'ט'ס אלו ס'ס'י'ן י'ס'ס' מ'ג'י'ט ל'ס'ס' ס'כ'ר כ'סו'ס' ס'ס'ו'ס' כ'ז'ר'ס ל'כ'ג'ל' ו'ל'ס'ס' ו'ח'ו'ל' ו'כ'ו'ין כ'ס'ס'

ז"ל כגב נחשו' המכוונה דכספיה' הסגוס אין כופין עמוס דמזון עסקי' ע'ז'ד'ס ו'א'מ'ר'
 ה'א'ר'כ' מ'י' ל'א'ו ד'ל'ל ח'ס'כ'ר כ'ע'נ'ו'ס ו'ע'כ'ל' ד'ס'ל'ר' ל'א'ו א'ס ד'ס'ו' י'מ'ק' ל'ע'ק'ס ו'מ'ט'ס' ל'א'
 כ'י'ס'י'ן ע'ן מ'ל'ו מ'ש'ל'כ' כ'ד'ק'ס ל'ד'ו'י' י'מ'ק' ל'ע'ק'ס ו'ל'ס'ו' ק'ד'ו'א ל'ד'י'ד'ס מ'כ'ס' ד'ע'י'ל'ח'
 י'מ'ק' ל'ע'ק'ס ע'מ'ס' כ'ע'נ'ו'ס מ'ע'י'ל' כ'ד'ק' ק'י' מ'כ'ס' ו'מ'ט'ס' ע'י'ט' : ו'ה'ס' מ'י'ט' ד'ע'ק'ה' ל'א' ס'ר'
 ק'ו'ש'ו'ו' מ'ל' ר'י'ח' א'כ'י' ו'ל'מ'ק' כ'ח'ל'ו'ק' א'ח'ר' ד'ס'ל' ג'כ' ד'ס'ר' ד'ל'כ'ה' ל'א'ו נ'מ'ו'ר' כ'י'ד' כ'ו'ס'ין
 א'ו'ר'ו' א'ף ל'ל'ו' כ'ו'ח' י'מ'ק' ל'ע'ק'ס ל'א' מ'כ'ר' א'ס ל'ע'ר'ן ע'ל'ל י'כ'ו'ס'ו' ד'ס'ל' ס'כ'ס'י' כ'ז'ר' ע'ז'ו'ט'ס'
 ע'י'ק'י'ס ה'ע'ק'ס - ו'א'ל'ל מ'י'ה' מ'ש'ל'ר' ל'א'ו ל'ד'ק'ס ד'ס'ו'י' ל'א' ו'ש'ל'ין כ'ו' מ'ע'ק'ס ל'ק'ך א'י'ט ר'א'י'
 ל'כ'ו'ט'ו' כ'כ'ס'ל' ע'ן מ'ל'ו' כ'ו'ין ע'ל'א'י'ט ע'ו'ט'ס מ'ע'ק'ס כ'י'ד'ס ו'כ'ו'ו' כ'ע'י'ק'ר מ'ל'ק'ו'ס ע'ל'ל כ'י'ד'ס'
 ס'ז'ו'ר'ס ע'ן ל'א'ו ע'כ'ר'י'ט ו'א'ס י'ס'י'ס כ'ס'ע'י'ס ע'ן מ'ע'ק'ס א'ס ס'ר' מ'י'ט' ע'מ'ש'ן ס'כ'ס'ס ס'ר'י'
 כ'י'ד'ס ו'ל'ס' א'מ'י'ך ר'י'ח' ז"ל ל'מ'כ'ר ד'ע'ק'י'ס ד'ס'ח'ס א'ו'ס כ'ד'כ'ר'י'ס א'כ'ל כ'י'l'ח'ס ס'ק'ן ד'ס'ל'ו'
 ע'ט'ו' י'ט כ'ו' מ'ע'ק'ס ו'ל'ק'ך א'ף כ'ס'ו'ס' י'מ'ק' ל'ע'ק'ס מ'י'ט' כ'ו'ס'ין א'ו'ר'ו' ל'ק'י'ס ס'ע'ק'ס כ'כ'ד' ע'ל'ל
 י'ע'כ'ו'ר ע'ן מ'ל'ו' ע'ע'ק'ס כ'ע'מ'ס'ס' א'ל'ל ס'ד'כ'ר'י' ס'כ'ל' א'י'ט ל'י'ט'כ' כ'ז'ר' ס'ס' כ'ו'ין ד'ס'ו'
 ס'ס'ק' ל'ע'ר'ו' ד'ק'ס' כ'כ'י' כ'מ"ס' ס'כ"ס' ו'כ'ן ע'מ'ש'נ' מ'ד'כ'ר'י' ס'כ"ס' כ'ס'ס' ש'ס'ק'i'ס ד'ו'ר'כ'ו'ן ג'כ'
 ל'כ'ס'י' ד'ל'ל כ'ד'מ'ש'נ'ע' מ'ד'כ'ר'י' ס'כ'ר'כ'ס' א'ל'ין י'ו'ר'ד'ין ל'כ'ס'י' ע'י'ט' מ'מ'ש'נ' ד'ס'ל' ס'כ"ס' מ'כ'ס'
 ל'ק'ר'כ'ס'כ'ס' ד'ט'ו'ק'ן ו'מ'י'ן א'ו'ר'ו' כ'ד'כ'ר'י' ר'i' א'ף כ'ס'ל'י' א'ין כ'ו' מ'ע'ק'ס ו'ל'ס'י'ס ס'כ'ס' ל'ע'ר'ן
 ס'כ'ס'ס' ה'ע'כ'ו'ס ד'ל'ין כ'ו'ס'ין ע'ו'י'כ' מ'ט'ו'ס ד'ס'ל'ו' כ'ו'ח' י'מ'ק' ל'ע'ק'ס כ'מ"ס' ס'כ"ס' ו'ל'ס'י'ס ס'כ'ס' ל'ע'ר'ן
 ע'ל'ו'ת' ס'ק'ן נ'מ' א'מ'ר'י' ע'י'ט' : ו'א'ו'ר'ס כ'ע'ש'ל' ל'ע'ל'מ'י' ה'י'ס ל'ע'י'ד' ד'כ'ל'ס'i' ל'א' ק'ס'ס מ'כ'ר'
 ד'ע'י'ל'ו'ת' ס'ק'ן ד'ס'כ'ל' א'פ'י' : מ'מ'ש'נ' ס'ע'ק'ס ג'י'ר'ד'ל' ע'ט'ר' ד'ט'ו'ק'ן ד'ס'כ'ס' מ'ט'ו'ס ד'מ'i'ט' ע'מ'ש'ן
 ע'כ'ר'ס כ'י'ד'ס א'ין כ'ו'ס'ין ע'י'ט'י' ל'ע'י'ל ל'ע'ר'ן כ'כ'ו'ד א'כ' ל'כ'כ'י' ע'י'ט'ס מ'ק'ן ע'כ'ר ל'מ'כ'ר א'ס ל'א'
 מ'ק'י'מ'ס'ס' ו'ז'ר' ק'ך ע'נ'ו'ס ע'ל'ל מ'כ'ו'ל ע'כ'ר ו'ז'ר' ע'ו'י'ן ס'כ"ס' ע'ן ו'כ'ל'ו'ר'ס מ'י'ל' ד'ע'מ'ס' ס'ו'ל' ד'ס'י'
 ל'מ'ל'ח' כ'ע'ק'ו'ס ר'א'ס א'ו'ס י'ח' כ'י'ך מ'ט'ס ל'מ'כ'ר ס'ס'ק'ן ע'כ'ר ל'מ'כ'ר ד'ו'ו' מ'ט'ו'ס ו'ח' כ'ס'כ'ר' א'מ'ס'
 ל'ע'מ'ן א'מ'ר'ס ה'מ'ק'ה' כ'י'l'ח'ס ס'ק'ן ו'מ'ס' א'ס מ'ט'ס ק'ל'ס ע'ס'i' א'י'כ'ר' א'מ'ר'ס מ'ו'ר'ס ל'ע'מ'ן
 י'י'כ'ך ל'י' ס'כ'ר'כ'ס' י'מ'יס ק'ו' ל'מ'ט'ו'ס ח'מ'ו'ר'ס ש'כ'מ'ו'ר'ס - ו'כ'ל'ו'ר'ס א'י'ט ע'ו'ב'ן ד'ל'כ' ל'מ'ס ס'i'
 כ'כ'ו'ד א'כ' ו'כ'ס'ל'ר' מ'ט'ו'ס ח'מ'ו'ר'ס מ'ק'ן ע'כ'ר א'ס ה'י' ק'ו' מ'י'l'ח'ס ס'ק'ן ו'ל'ל ד'ע'מ'ס' כ'כ'ו'ו'
 ח'מ'ו'ר'ס ס'ס' ה'מ'ש'ן ע'כ'ר ל'ח'ו'ר'ו'ס ע'ל'ס י'ע'כ'ו'ר' ו'ז'ר' ק'ך ע'ו'ט'ו'ן ע'ל'ל י'ק'ב'ל ס'כ'ר' ו'מ'כ'ס' ס'ו'ל' ד'ל'מ'ס'
 כ'ן ד'מ'i'ט' ע'מ'ש'ן ע'כ'ר'ס כ'י'd'ס א'ין כ'i'ד' ט'ו'ק'ן ע'ל'ס ד'ל'כ'i' ל'מ'ס כ'מ'ס'ס' ס'מ'ק'ן ס'מ'ק'ן ע'כ'ר'
 א'ס ה'י' ק'ו' מ'מ'ש'נ' ק'ל'ס ד'ע'i'l'ח'ס ס'ק'ן ו'כ'ס' א'ס ע'י'ך ק'ך כ'ע'ל'ר' מ'ט'ו'ס א'כ'ל כ'ך ד'ע'i'l'ח'ס ס'ק'ן
 נ'ו'ט'ס י'ל ע'ט'ר' ד'ס'ח'ו'ר'ס כ'כ'ס'ס' ה'מ'ש'ן ע'כ'ר ל'כ'ו'ט' א'ד'ף ע'ס'i'ס מ'ט'ו'ס ק'ל'ס מ'ג'י'ט מ'מ'ס' ע'כ'ר
 ס'כ'ס'ס' מ'ח'ו'ד ו'י'ס'ס' ק'ו' מ'מ'ש'ן ל'ע'ל'ר' מ'ט'ו'ס ו'ל'ס'i' א'י'ט מ'ו'כ'ח' ד'ע'מ'ס' ח'ו'ר'ס ס'ר' ע'ל'ל י'ס'ס'
 ע'ע'נ'ו'י'ס ע'ל'ס ס'כ"ד' ו'ל'ק'ך ס'ד'ר'י'ן ל'כ'ל'ל' ד'כ"ד' כ'ו'י'ו' ע'ן ע'i'l'ח'ס ס'ק'ן ע'כ'ו' כ'ע'ל'ר' מ'י'ט' א'ף
 ע'מ'ש'ן ע'כ'ר'ס כ'י'd'ס ו'ל'ס'i' : ו'כ'כ'ר ע'ל'ס כ'ד'ס'ת'י' ל'י'ט'כ' כ'ו'ט'ו'ן א'כ'ר' ע'י'ט' א'כ'ר' ע'כ'ר'ס
 כ'ס'ס'i' ק'ד'ו'ש'י'ן א'מ'מ'i' ד'ל'ו'ו' כ'ד'ר'י'ס ע'ל'ד'ס א'ו'כ'ל ע'י'ד'ו'י'ח'ן כ'ע'ס'i' ו'כ'ר'י' ע'i'l'ח'ס ס'ק'ן כ'כ'ו'י'
 נ'מ'י' ל'מ'ש'ן י'י'כ'ך ל'י' ו'ס'כ'ר'כ'ס' י'm'יס ו'מ'ש'ן ס'ו'ב ל'ע'מ'i'ס ו'כ'ר'ו'י'ת' י'ט לו ע'י'ד'ו'ת' ו'מ'ס' א'ז'ר'י'ט ס'ו'ב
 כ'ר'ו'י'ת' א'ין לו ע'י'ד'ו'ת' ע'i'ט' ו'כ'm'ס'ר'כ'ס' א'ז'כ'l' מ'ג'ו'ר'ל' ד'ע'i'l'ח'ס ס'ק'ן א'ין לו מ'ק'ן ע'כ'ר כ'ע'ס'i' -
 ל'פ'י' י'ל' ד'ס'ח' ד'ל'מ'כ'ר'י' ד'מ'i'ט' ע'מ'ש'ן ע'כ'ר'ס כ'i'd'ס א'ין כ'i'd' מ'ח'ס'ר'ן ע'ל'ס ס'י'י'ט ד'וק'א'
 מ'ט'ו'ס כ'כ'ו'ד א'כ' ו'ס'כ'ו'ט'ס ל'ס' ס'ס'ו'ל' א'ס כ'ו'ט'ו'ן ע'י'ן ע'כ'ס' י'ט מ'ק'ן ע'כ'ר כ'ע'ס'i' ל'ק'ך ד'י'
 לו ס'כ'ו'ט'ס ע'ל'ל י'ק'ב'ל ס'כ'ר' כ'ע'ס'i' ו'ז'ר' מ'ג'י'ט לו ט'ו'ד ע'נ'ס א'ח'ר' א'כ'ל כ'י'l'ח'ס ס'ק'ן ע'כ'l'ס'i'
 א'י'ט מ'ג'י'ט לו ע'כ'ר כ'ע'ס'i' ל'א'ס א'ס מ'כ'ב'ל ע'ו'ט'ס ע'מ'ש'ן א'ו'ר'ו' ס'כ"ד' כ'ע'ס'i' ו'ז'ר'י'ט ד'י' לו
 כ'ע'מ'ש'ן ע'ל'ט' מ'ק'ב'ל ע'כ'ר ד'ס'ח' ע'ע'ו'ט'ס ס'ס'ו'l' א'י'ט כ'ע'ס'i' כ'ל'ל ק'ך כ'ע'ס'i' כ' ו'א'ו'ל'ס מ'i'ט'
 ח'מ'ש'ן ל'ע'י'ד' כ'ו'ין ו'כ'כ'ו'ד כ'כ"ד' ו'ד'ו'ק' י'ט' ס'כ'כ' :

ז"ל ואם איחא לאא דדיבי'ט' ק'י כ'אן כ'י יק'ל' ט'ר'ס ל'מ'ז'ו'ן : ו'ס'ס' ד'ס'י'ט'
 ל'מ'כ'ר' כ'ס'ל'י' א'ין א'ס'ר'ו'ת' מ'ט'ו'ס ג'ז'ל' ק'ך מ'ט'ו'ס ד'כ'י' ע'ל'ו'ס כ'ו'ין ד'ק'ס'ס' לו ח'כ'ו'
 א'ל'ל ד'י'ח'ה' ל'י'ס ל'מ'כ'ר' א'ר'י'ט' כ'כ' ס'ח'ו' ס'כ"ס' ס'ו'ש'ו'ל' ו'ע"ס' - ו'ר'א'י'ת' כ'מ' מ'י'ט' ס'ק'ס'ס'
 ד'ל'מ'י' ס'ר'י'ן א'ס א'י'ט' ל'ד'ר'י'כ'י'ס א'ס כ'ל'ל'ו' ד'ר'י'כ'i'ס מ'י'ק'י' ג'כ' ד'ס'ח' ס'כ'ס' ה'י' ד'ע'מ'ט'
 כ'ד'ק'מ'ר' מ'י'כ'י'ס כ'י'l'ח'ס ו'ל'כ'י'ט' ל'ס' ח'כ'ו'ר' ו'מ'מ'ש'ן א'ס ר'א'ס ל'ד'ח'ו'ס ע'י'ט'ס ס'ס'כ'ו'ט'ס'
 ל'ע'ר'ן א'ח'ר' ה'ס'ח'מ'ר'ה' ו'ל'כ'ר'י'ט' ס'כ'ר'כ'ס' ע"ס' - ו'ל'ע'י'ד' א'י' מ'ט'ו'ס א'ס ל'א' א'ר'י'ס ד'i'ל'
 ד'ד'י' ל'א'ו' ד'ר'i'כ'i'ס מ'ל'ק'ן ל'א'ו'ק'ט'י' ד'מ'י'י'ר' ד'ע'כ'ל' ס'כ'ר' א'י'ט י'ד'ע' כ'ל'ל מ'ס'ס' ו'ס'ח' ד'ק'מ'r'
 ח'י'י'כ'י' ע'i'l'ח'ס ס'i'י'י'ן א'ס א'י'ט' א'ח'ר' מ'ו'ל'ת' ס'ק'ן ו'ר'ו'ל'ס' ל'ק'ח'ת' ל'ו'ט'ס כ'ע'i'ל' כ'ב'י'ל'ס ל'ח'ס'ר'ס ל'כ'ע'ן'
 ס'כ'ר' א'ז' ח'i'י'כ'i' ע'i'l'ח'ס א'כ'ל' א'ס א'י'ט' ל'ד'r'i'כ'i'ס ד'ח'ז'ו'ר' ע'ל' א'ר'ס ק'ו'י' לו ע'ל'ל מ'ע'מ'ט'ו'ס א'כ'i'
 ה'י' מ'ז'ו'מ'ן א'ל'ל כ'ע'ל' ס'כ'ר' ו'א'ף א'ס א'י'ט' א'ח'ר' ר'ו'ל'ס ל'י'ט'ל'ס כ'ע'i'l'ו' ו'ס'כ'ו'ר' מ'י'l'ח'ס כ'ו'ין
 ד'ס'י' ע'כ"ס' מ'ז'ו'מ'ן א'ל'ל כ'ע'ל' ס'כ'ר' ע'ל'כ'ס' ו'ק'r' כ'א'ן כ'י' י'ק'r'ל' ס'ר'ס ל'מ'ז'ו'מ'ן כ'כ"ל' ע'כ'ס'ס'
 ו'כ'ו'ן : ש'ו'ס' א'ח'ר' ר'כ'ל' כ'i'f'ה' ע'ס' י'ז'l'ח'ס ר'ו'כ'ס' כ'ו'י' ס'כ"ל' ו'כ'i'ס' ס'ג'י'r'כ'ס' כ'כ"ס' ס'ו'ש'ו'l' ר'כ'ל'
 ל'א' כ'r'i'f'כ'ס' ד'ס'כ'ר' ר'כ' ו'כ'ן מ'ו'כ'ח' ס'כ'l' א'ח'ר' ל'ק'ט'ו'ן ו'ס'כ'l'ח' ד'ל'מ'ר' ר'כ' י'ה'ו'ד'ל' א'ח'ר' ר'כ' ס'כ'
 ו'ק"ל : כ'י' פ'i'ר'ש'i' כ'ד"ס' א'י'ס ד'ל'ל ק'ה'ס' ח'ז'ו'ר' א'מ'ל'י' א'ס'ו'r'ו'ת' מ'ט'ו'ס ג'ז'ל' כ'ו'י' - ס'ל'ק'ן
 ע'ג'ו'כ'ס' ק'ח' ו'א'ו'ל'ס כ'ו'ט'ו'ה' מ'כ'ו'ל' ד'ע'כ'l'ת' א'י' ל'א'ו' ד'r'i'כ'i'ס א'מ'י'ט' ד'כ'l'מ'ס' ל'א' ע'i'ך ג'ז'
 כ'ל'ל א'ף מ'מ'י' ד'ר'i'כ'i'ס כ'ו'ין ד'י'ט'l'ס ל'כ'ר'ו'ת' ל'מ'ק'ו'ס א'ח'ר' ו'ס'ח' ד'ק'מ'r' ו'א'ס'o'r'ו'ת' מ'מ'י' ד'i'ט'
 ק'ח'י' א'ז'ו'l'ו'ת' ע'ל'י'ן י'ט'l'i'ס ל'כ'ר'ו'ת' א'כ'ל' א'ס י'מ'ל'ס כ'r'i'כ'i'ס א'ל'ל ד'ס'כ'ר' מ'i'י'r' ק'ו'ד'ס י'z'l'ח'ס
 ר'ו'כ'ס' א'כ'i' ס'כ'ו'l' ס'כ'i'ס' ג'r'ir' כ'ז'ר' א'מ'ו' כ'ו'ין ד'ל'g'ir' כ'ס' א'כ'i' א'מ'l'י' א'כ'ו'ר' מ'מ'י' ד'i'ט' א'ף
 א'כ'ו'ל' ד'ס'ח' י'ט'l'ס ל'ס'ס ל'כ'ר'ו'ת' ע'מ'ו' ג'כ' מ'ק'ו'ס א'ח'ר' ו'i'ט' א'i'ס ד'ל'ל ק'ה'ס'ס' א'כ'ו'ר' ס'i'י'ט'
 מ'ט'ו'ס ד'm'i'י'r' ק'ו'ד'ס י'z'l'ח'ס ר'ו'כ'ס' ו'כ'ו'ן ר'א'i'ת' כ'מ'ד'u'i' ס'כ"ן ז"ל ע'ט'i' כ'ן כ'כ'ו'כ'ס' ר'ש'i' כ'כ"ס'
 ע"ס' - ו'א'ו'l'ס ס'ח'ו' מ'i'ט' ס'ו'ש'ו'l' מ'i'ר'כ'ו' ד'ס'ח' א'ל'מ'ס' ס'i'י'ט' ד'וק'א' כ'ל'מ'ס' ע'i'ך ד'i'ט'
 א'כ'ל' ל'א' כ'i'l'ס' ו'כ'ק'ס'ס' ל'ס'ס ד'ס'ח' א'ל'מ'ס' כ'i'l'ח'ס כ'ע'i'l'ו'ת' ו'מ'i'r'כ'ו' ד'm'i'i'r' ע'ל'i'ן כ'i'f'ס' ח'מ'ח'i'ס'
 ו'ל'ל ק'ח'i' א'r'i'f'ch' ד'ק'm'r' ו'ח'i'כ'h' כ'i'l'ח'ס ע"ס' - ו'מ'ל'כ'ר' ס'ס'ו'l' ד'ו'ח'ק' מ'ט'ו'ד' ל'מ'כ'ר' ד'ס'כ'l' א'ל'
 ק'ח'i' א'r'i'f'ch' א'ף ג'ס' ק'ס'ס' ל'ע'i'd' כ'כ'l' ד'ע'ר'י'ך ל'ק'ט'ו'ן א'מ'l'i' א'ס'o'r'ו'ת' מ'מ'י' ד'i'ט' א'י' ד'ע'ל'ח'ו'
 ג'ז'ל' מ'ע'l'i'ח' א'י' ה'י' ד'ל'ל ע'ל'h'ח' ע'ל'ו'ד' כ'ע'י' ו'ש'ל'כ'ך ל'ד'ח'ק' כ'ק'ט'ן ו'א'מ'l'i' ל'א' ס'מ'י' ג'כ' ד'ס'י'ט'
 כ'ל'מ'ס' ו'כ'ו'ט'ו'ה' ל'i'כ'h' כ'i'f'ס' ח'מ'ח'i'ס' א'ל'ל ע'כ' ד'ס'l' ג'כ' ד'ס'l' ל'א' ע'i'ך ל'מ'כ'ר' ד'ס'i'f'ch'
 ל'א' ק'ח'i' א'r'i'f'ch' א'כ'l' ל'ע'i'r'ch' : ז"ל א'י'ט' ד'ס'ח' ד'ע'כ'ר' מ'ט'ו'ס א'ל'm'ס' ס'i'י'ט' ד'ג'ס' כ'כ'ס' ע'i'ך
 ד'i'ט' ו'מ'i'l'ח'ס' ג'ס' ס'כ'r'i'כ'ס' ל'כ'r'i'd' : כ'י' ק'ו'd'ס' י'z'l'ח'ס ר'ו'כ'ס' ע'i'ך כ'ס' ג'כ' ג'כ' ד'r'i'כ' ע'l'o'ס א'כ'l' מ'i'ט'
 ג'ו'ן ס'ד'י'ן ד'ס'i'f'ch' ו'א'ס'o'r'ו'ת' מ'מ'י' ד'i'ט' ל'א' ק'ח'i' א'l'l'ס ד'ס'ח' א'l'm'ס' ח'i'f'כ'ס' כ'ד'ק'm'r' כ'r'i'f'ch' ק'ך
 ד'ק'l'm'כ'ר' ד'ד'י'ן ס'i'f'ch'ו'ר' מ'מ'i' ד'i'ט' מ'מ'ש'ן ל'ס' ג'ס' כ'כ'ס' ו'ס'i'י'ט' כ'י'l'ח'ס כ'i'f'ס' ח'מ'ח'i'ס' ו'ל'ק'ך

שם **בגמ'** ו'ס'כ'ר' ר' א'ל'מ'כ'ר' ע'ל'ו'ת' מ'ל'י' א'י'ס' ר'ז'ו'ק'ן כ'ז'ר' ע'ל'י' ל'כ'ל'ו'ר'ס א'י'ט ע'ו'ב'
 ד'ס'ח' א'ח'ר' לו כ'i'ו'י' ע'ל'ס ל'כ'r'i'ס' ו'ס'כ'l' י'ז'l'ח'ס א'כ'i' א'ס א'ף כ'ז'ר'ס ע'ד'י'ן ס'i'
 ע'l'י'ח' כ'מ'ט'ס כ'כ'ו'ד א'כ' ל'כ'r'i' : א'ר'ו'l'ס' ל'כ'r'ו'י' ו'מ'ס' ע'i'ך ל'מ'כ'ר' כ'א'ן כ'ז'ר'ס ח'מ'i'ט' א'ח'ר' : ו'ז"ל
 כ'מ'מ'ר'ס' ס'ו'ל' ד'ל'מ'כ'ר' ד'ס'i' : מ'מ'י'ך ד'ע'מ'ו' ל'ח'ו'ד' מ'ל'י'ט'ס' ל'כ'r'ו'י' ק'ך ר'א'ס ס'ו'ב' ל'כ'ס'r'k'
 ל'פ'l'מ'ו' ו'כ'ס'l'כ'i'ט'ו' א'ף ע'כ'ר' מ'ט'ו'ס כ'כ'ו'ד מ'i'ט' ס'i'ס ע'ו'ט'ק' כ'מ'ט'ו'ס ע'i'l'ח'ס ס'ק'ן ו'ל'כ'i'ט' ע'i'ך
 ע'ט'ר' א'כ'l' כ'ז'ר'ס' ס'ו'ב' א'י'ט' ע'ו'ט'ק' ע'ו'ד כ'ע'ו'ס מ'ט'ו'ס ו'א'כ'i' מ'ל'm'l'i' ל'כ'r'i' : ז"ל כ'מ'm'k'
 ק'ד'ו'ש'ו'ן ע'ס'ק'ס'ס' ז'ס' ו'ח'i'כ'ן ק'ן ע'i'ט' ו'כ'g'l' ו'מ'i'ט' : מ'i'm'י' מ'ע'i'q'k'r' ר' י'ע'k'ב' ג'ס' מ'מ'ט'ו'ס
 כ'כ'ו'ד א'כ' ד'ל'י' ל'א'ו' ד'ק'כ'ר' מ'ט'ו'ס כ'ס'l'י' ע'ל'm'l'י' ל'i'כ'h' מ'ס'כ'l'u'י' ס'i' : כ'i'ן ע'ל'ו' מ'ט'ו'ס ע'i'l'ח'ס
 ס'ק'ן ע'ע'ק'ס' ע'ל'l' י'ט'l'ס' ע'ל' ע'מ'ק'ב'ט'ו' ל'ח'ו'ר' מ'מ'ט'ו'ס כ'כ'ו'ד א'כ' כ'ע'ו' ד'l'm'כ'ר' כ'm'm'k'
 מ'מ'ש'ן ע'i'ט' א'כ'l' ל'א'ח'ר' ס'כ'u'k'it' ד'ק'כ'ר' מ'ט'ו'ס כ'ס'l'י' ע'l'm'l'י' ל'i'כ'h' ל'א' ק'ח'i' מ'ט'ו'ס ס'כ'i'
 מ'כ'i'ס' ע'l'i'ח' מ'ט'ו'ס ד'i'l' ד'כ'z'k'r' ח'כ' כ'ו' מ'מ'ט'ו'ס כ'כ'ו'ד א'כ' ו'כ'm'i'ט' : ו'ח'i'ן ל'מ'כ'ר' ד'ל'm'l'ח'ס
 ס'ק'ל

צד דברים ז ואמתנן אונקלוס

אתה לא-שמה לך-שמה ונשל גוים- רבים | כפנתך רחמי ותננה-לשי ותאמלי ותפנעני ותפחלי ותחלי ותליכופי שכעה גוים רבים ועצומים כפנתך: ב ונתנם יהודה אלהיה לך-לך ותפיתם תמרים תמרים אתם לא- תכלת לרם פריה ולא תתנם: ו-לא תמתנן כם פנתך לא-תמתנן לכן ונתנן לא-תמתנן לך-לך: ד פייסור את-פנתך מאתלי ועבדו אלהים אחרים ותרה אקידילך ככם ותשמך-מרה: ה פיי

לכס בדידי

לשי

אתנני (משל על ימי ימי: ב) ונשיל: לשון השלכה (בד) שאין פירושו יום המנוח אלא זמן העמיד לפה והכל והמחיה, וכן (ישעיה) ושל הבצלה: (ב) ולא תהונם. לפי הענין וכן ממש: (א) הוא ג'ר האלה על ידי דבר לא מתן לכס מן (ישעיה) לטור (ל) ולרבים) למרבי. אמר בגין אם הכה בקדושים על מוסרם עץ והעץ נימו כמה מלה הבני הבה. (דבר אמר לא מתן לכס תמות למנוח: ב) הנה שיעקב מואבה זו כלל וזרעם אלה מוס (מש) דבר אמר לא מתן לכס מייביה צלחך* ימלאו מן ענייך. אבל על ענה ממעבה כו' על דעתן מלמיה ומשכמהו מל מואבל אומה (בר"א): (ג) מי אמר למכור לכם דבר הממונה לקרקע אפילו כל ריחמם ברמ, ולפון כשמשא את בנק יסור את כפר אשר מלך לו בנק מאמריו: למדו שב בנק הבנה מן הבני קרוי בנק אצל כל בנק הבנה מן הבנה אורי קרוי בנק (אלא צבה) שהרי לא נאמר על צמו לא מתקן כי מסוריה) את בנק מאמריו אלא כי יסור את בנק וגו' (הרד"ק סי'סו): לפי אלה על לפני פניו, שאמר לא מתן כפן לניו לפי שמהל

ויש עומדת - יבדק

בנק צדיק דריש שיה יתאלאם שאלו הילך אמר אמנו ותקן הבני יגדלו וימנעו לפני, ח"כ יסור (ממך הבני) את בנק (בן נק) מואבר, אבל בנק אלה גויה איל ליריך ליתן טעם כי משוה הוא שאלו צדיק יסור גויה ח"כ יסור (ממך הבני) את בנק לפני (י"א), והבנות נתן טעם (הנה שמשוה הוא ולא כלל המלות נתן טעם) כדי ללמד אומנו הנהגה זו שאלו הילך אמר אמנו, גם נתיישב בזה שבבנות אמר ולא מממתן כפן, והיה די זה, וכי לא ידענו מזה זה חסונן: (ד) מי על נקבה בהבנת אומרים, מסוריה (היא האשה מסור) ועל זכר אומרים יסור (הוא אלוהי סור) ואלונו ליתן הבה על מה שאמרנו צמות הקודם והוא עושה: אין למר שהמדובר מנכן ענלנו שמוננו הממונן אילן יסור אמנו מדרך האם, שח"כ מה שצמחה בנק מנכרן הילי-וי יסור את בנק ולא בנק או כי יסור זיכר מואבר, אלא רחמי המדובר מנך בנק, וח"כ בהכרח למר דקאי על ממך הבני ולא על כלמך הבה שאלו יסור כמיה לצון זכר ולא כמיה מסור נקבה, ותדלמנו יסור את בנק ולא אמר כי יוליד בן עבד הרי שצדק נולד הוא וקרוי בנק, הרי שאלו הילך אמר אמנו, ומדלא אמר ח"כ כי יסור ומסור את בנק שצמח שדוקא בן לפני ח"כ ממך יסור אבל כלמך לא מסור צמוסר ועמד הוא משמע היללו לפי שאלו אמר אמנו הנהגה:

צד דברים ז ואמתנן אונקלוס

אתננו לך-ת ללנו את-האריז אשר נשבע ל-אבותינו: כי ויצונו יהודה לעשות את-כ-התקים האלה לך-את את-יהוה אלהינו לטוב לנו פלידת-נפלים לך-אתנו כהיום הנה: ד-כה ועד-קך ותהי-לענו פרי-שומר לעשות את-כ-המפועה הזאת לך-לך יהודה אלהינו פא-אשר צנונו: א פיי וביאלי יהודה אלהיה אלה-אריז אשר-

אור הדברים

ונפסך שהכל שוים צד, ולפי דרכו יצא על נכון: ולכללה לחיותנו כי חיינו הארון צפרנסת עבדנו ד-כ-כר, ויצדקך משה לנו וגו'. ליריך לרשע הכונה וואמרנו כהיום הוא פירוש כסדר שהוא עשה היום צמממך זקקה, ומציץ פירש הוא שהוא ז' ומפרכס מוריד המת וגו' ומפכה שמתה אל שבר המלות כי יהיה צמורת זקקה כואמרם זיל (ממ"ר) מצה פיי"ו) שיהיה כמותם מיה' כי עשדים אמתנו וחייבים לעבד ואין לנו דין ובעד עשדים כמותם ובענינים מנאלים בעבדים, שבר עיי"ב, ועוד ליריך לרשע כמות אמתנו לפני כי כאלבר

אלו וגו' וישעיה, אכן הכוונה היא לפי שיש שני כדרכונם בעבודת ה', אחר היה עבודה מיוחדת מה היה חיוז (מאצת הלצנות שער שרבה ה' ש"ח) וח"ל האכבה על כל הכרחים שכל עבד ירח מנצח על-דרך אומריו הוא כלום הכפס ונטוטה אל הצורת, זו היא (מללכי ב') אם אדונים אני איה מורלתי, והוא דביקות הכפס לפני אור הכשרת הוא ה' אלהינו, מואמר הכמות (שק"י י"ג) מה ה' אלהיך שאלו וואמרנו כאלטר לנו פירוש לא לא אום פניה אלא מעמך כי אם לירכה, צ' היא עבודה מואכבה, והוא נאמר רבה ועלומה, אבל אין חיובה לל היות נאמר אלהי מפניה שזה הוא עשות המלוה באכבה האדם עבד שיהיה אורב, די אלה ישאל ויעבד שלמה, ועיון מה שפירשתי בפשיטה אחרי מות האלויך, וזה הוא דב-ישעיה) שיהיה השעד לרצו, ומעוד צפסוק כמשנה ארץ מלכים וגו', ודבר זה צו ועבור רבו חייב לזונו ולפרכסו כדי רצו, כנגד חיוז המושל אדם ויקר לכלל שבר לאלהינו ברוד הוא שבעשיתנו לל לחיות עבד אמר הכמות שקודם לזה וילינו ה' עבדות נעשות ממוקות ארבתו צלצנו ממוקים לירכה את ה', וגמר אומר לעבד לנו וגו' לחיותנו עבדות נעשות ממוקות ארבתו צלצנו ממוקים וגו', פירוש מלות ה' צאה צמוז לירכה כמשפט ועבדים אלוין מלכותי, אלא שיעול האדם שבר על עבד למלוה, וגם על ה' להשוה כד המלך למרסה המתעמתו עד שאינו טעום צמוז, עוד רמת

אור בדידי

קפ"א כי שבנות אמר כי נשמרו ולא אמר נמול כי נשמרו. קפ"ב והיוק הוא שאלו לפניו הלא מולו כל הארץ נעדרו, וגם כפל האמר לנו זכר אמר כל המלות והיונו קו'. קפ"ג ולא לקומו לפני.

יִהְיוּ וּמְדַבֵּר יָד קָמָא דִּי קָיִים
 לְאַבְרָהָמָה אֲפִיק יִי יִהְיוּ בִּידָא
 תְּקִיפָא וְתַרְקָא מִבֵּית עֲבֹדֵיהֶּא
 מִיָּדָא דִּי פִּיעָה מִלְּפָא דְמַצְרַיִם
 סְוִדְרָא אֲרִי יִי אֲלֵהֶּךָ הוּא אֱלֹהִים
 אֱלֹהִים מְרִימָא נְסִיר קָמָא
 וְהִסְרָא דְרַחֲמֵיהֶּוּ וְרַחֲמֵיהֶּוּ
 פְּקֻדֵיהֶּוּ אֲרִי דִּי יִי וּמְשַׁלֵּם
 דְּמִצְוֹתֵיהֶּוּ סָבִין דִּי אֲנִין עֲבָדִין
 דְּרַחֲמֵיהֶּוּ בְּהַיְיָוִין אֲוִבְרִיָוִין אֲ
 דָוָר וּמְשַׁלֵּם לְשִׁנְאֵי אֲלִפְנֵי
 לְקַבֵּי בְּדִיר

רש"י

ללא לא מרובם שקם כי ככם אלה מלחבת ה' (א) מפניה ועבור ואין המים כמו שאר המים ודמה לו
 אחכס: ומשמרו את השבועה. מתמת שמרו (י) (יחמי י"ו) מלון כמון ה' בעבור שאין כמון ידענו שגדול
 את הכעושי: כן שהוא סמוך אל לשומרי מלומיו פירושו ולא אמר רביע כלום, אפשר שגם אין לעשות, שאמר
 (י) לאלפים, כן שהוא סמוך אל לשומרי מלומיו כי משמע בלשון אלה מלחבת ה' (נח"י), ובספר יצן נוסף
 (כעושי מירכא) הוא אומר מלחבת שוכרים ויחבר הכהן קינל ראויו שאין הכי נמי אין כוונה לרביע אלא
 סמוך אל אוהביו (כעושי מלחבת שוכרים ויחבר הכהן קינל ראויו שאין הכי נמי אין כוונה לרביע אלא
 גדול הוא אומר לאלפים (כעושי מלחבת שוכרים ויחבר הכהן קינל ראויו שאין הכי נמי אין כוונה לרביע אלא
 כעושי מלחבת: ולשומרי מצותיו, אלו כעושי כעושי מלחבת שוכרים ויחבר הכהן קינל ראויו שאין הכי נמי אין כוונה לרביע אלא
 מירכא: (י) ומשלם לשנאיו אל פניו. בחייו הכוונה הנה, שאמר לא מרובם אלא אחכס, והוה אין לו שמר
 לומר אי אוהב אוקר מפני שאין אוהב אוקר, לה השמע את האוי"ו לומר שהוא רבי אחר ופירושו למי"ו בעת ככם מתמת
 האהבה והוא מתמת שבע להאזין לאהוב את בניו, וכן (אלמר): (יב) והיה שומר הבנים מושך אחר עמו כליו
 אומרו כי פעמים טו"ה שומר הבנים לאהביו שומר הבנים לשומרי מלומיו לאף דור, וכן בעשרת הדברות ועושה סוף
 לאלפים לאהביו, ועושה סוף לשומרי מלומיו (רא"י): (יג) פי' עובדן אלו מלי בשום דבר רק מתמת אהבת האמת,
 לאלפים לאהביו, ועושה סוף לשומרי מלומיו (רא"י): (יג) פי' עובדן אלו מלי בשום דבר רק מתמת אהבת האמת,

אור החיים

ט. ולשומרי מלומי לאף דור. רבותיו ז"ל לאהבה וט' זין אוהב לאהב כפלי כפלים אלא קטן
 אמרו (סוטה ל"א) שלטושים שצואהכיוס כפלים גדול שצורחאש"י:
 מיראה לאף דור ולטושים מלחבת אלפים כחומר י. **ומשלם לשנאיו וגו'.** קשה למה אמר לשנאיו
 (שמות כ"ו) ועושה סוף לאלפים לאהביו וגו', לשון רבים וגמר אחר פניו להאבדו
 ונראה כי לא כפל לבר יגיד לאלפים (ש"י) כי בודאי לשון יחיד, ואלו כי פעם אומרו לשון רבים כי לא
 שטושה מלחבת אין קץ לשבר מעשיו, ולא לפנים ישלם לרבע אל פניו (ש"י) אלא שצורחא כי לא הוא
 כאומר צואהכיו לשון רבים יכולו לומר עד מלאה כלצד שואה אלא גם כצואה ממנו יכולה צו שצוה
 לאף, ועושה שאמר סח"י (ש"י) כי אין שיעור שורה אין לו תקוה, והוא אומרו ומשלם לשנאיו לשון
 אור החיים

אור בודר

קפ"ו) שלא אמר כי אלפים. קפ"ו) ולא אמר כמה אלפים. קפ"ו) שמיטת אלפים כי. קפ"ו) לומר בחייו.

אֲסַפֵּה תַעֲשִׂיוּ לָהֶם מִזְבַּחַתִּיהֶם תִּלְחֲצוּ
 וּמַצְבַּחֹתָם תִּשְׁבְּרוּ וְאֲשִׁירֹתָם תִּנְדָּעוּ
 וּפְסִילֵיהֶם תִּשְׂרְפוּן בְּאֵשׁ יִי כִּי עַם
 קָדוֹשׁ אֲמִיָּה לִיהוָה אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בְּחַר
 יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְהוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה
 מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל־פְּנֵי הָאָרֶץ
 יִי לֹא מִרְבֶּכֶם מִכָּל־הָעַמִּים חִשָּׁק יְהוָה
 בְּכֶם וַיִּבְחַר בְּכֶם כִּי־אֲתֶם הַמְּעַט
 מִכָּל־הָעַמִּים הִ הִ כִּי מֵאֲהַבְתָּ יְהוָה
 לְקַבֵּי בְּדִיר

רש"י

(א) גם הוא מזהב לשרוף עליו הקרין, ללא נקרא מצבה שאין
 נקרא ללא להצד ולא לצנוח, לה לא מתנה ויכן מצבה אלא
 וירימה מצבה או שמי מצבה או יוצר יעקב מצבה משל"י
 ויכן גם מצבה שהוא מפניס הרבה (במ"ח): (ז) פי' ע"י
 עממה, וקורא אותה ספיל ענפול ויחצו מן עמם על פן או
 ממכת, ורקו רציו לישב שיעו רדי' לצנוח שאמר הכוונ
 ולא כלל בלשון אחר, המוצע שאינו ע"י עממו והוא בני
 מאנסיס הרבה אחר סמונו פי' סממיו הבנין, מצבה שהוא
 אכן אחר ולא שייך צו פמיה אחר שצברו לשירה שהוא
 אילן הכעווע לשם ע"י אחר מנדעון פי' מברכו מה שגדל
 בלשון, ספל שהוא ע"י עממה שטרפון בלש"י (ח) וקלי
 על ה' אומות (רשבי"ם), ור"ל כל מהשני שאחם מרובים
 מהם, אחר מעטים מהם: (ט) הנה הדקות, שהפע
 דקוק מלוד, כי מיותר הוא, הלא נראה לעין כל שהם
 מעטים מן העמים, והוא יעלה על הדעת שאחב אחרם מתמת רעוים (ב"א), ועוד פשוט הוא שאין הרעיו מציה אהבה
 אדרגה המיעוט גורם אהבה (מ"ל): (י) זין לדרך הוא יעין לדרך הכי, לדרך הוא בשביל שאחם המעט און לומר שמתרובם
 אוהב אחכס, ולדרך הכי נוסף מעט למשיקה (מ"ל), משל"י, כי"י ענפולק הפסוק כמו שמתפרש והוא:
 (כ) מִזְבַּחַתִּיהֶם. על בנין: ומצבתם. אכן אחמי:
 (ג) וְאֲשִׁירֵיהֶם. אילנות שטענדון ארזים (ב"י מ"ח):
 (ד) וּפְסִילֵיהֶם. (פסילים) צלמים: (ה) לֹא מִרְבֶּכֶם.
 כפשוטו: (ו) וּמְבָרְכוּ מִיָּדָא (מלון מ"ט) לפי שאין אחס
 מנדלילים ענמכס"י כשלאי מפיע לכס עונב לפיכך
 חשק"י כ"י ככס: כי אתם המעט. הממעטין
 ענמכס כנון לצרכים שאמר (נח"י מ"י) לנכי עפר
 ולפרו, ובנון משה ואלהן שאמרו (שמות מ"י) ונתנו
 מה, לא כעצובולגל שאמר (שפי"י מ"י) אדרגה לעלוין,
 ובמחריב שאמר (שם מ"י) מי ככל אלהי הכרלות,
 וחוריס שאמר* (יח"י מ"י) לני מושב אלהים ישבו
 (מלון מ"ט): כי אתם המעט. הכי כי משמע בלשון
 דכ"ל: (ח) כי מֵאֲהַבְתָּ ה'. הכי כי משמע בלשון
 שיעו משימות. וחסוקי ככס. אכר אכ"א

אור החיים

הכחוב רמו נעלם שצאמנעוה שמירה המות חכה ז. כי אחס המעט. לא הספיק מאמר לא
 לנו חלקיו שכימו יצברו הכקלחח לרקח"י) מרובם, שאו ישנו בשמע שאינם
 (חוקיו זכר קפ"ו) והכו: מרובים אלא שום תלמוד לומר אחס המעט:

אור בודר

קפ"ו) ופי' הכוונ ודקה שהיא הפכיה הקדושה מהיה לנו לחלקיו.

לעבוד אדוניו ג"כ בלי שבר כלל, ורק שהיה צדקה לפניו יחבי לעשות חסד וליתן שבר על זה ג"כ, וכדי שלא יחיי הנאם דכסופא, ולכן שוב יש חיוב שבר מצו' הדין שהרי קבע לו שבר על קיום המצוות ולכן שוב אי"ז הנאם דכסופא שהיה הרוחני וה' במעשה ידינו, מה נימא דאי"ז שמגיע לנו עכשיו השבר בדין א"כ מה נפ"מ אם עצם הבטחת השבר זהו היותו רק צדקה מלפניו י"ל דיש נפ"מ, והיינו דאם השבר הי' מעצם הדין, אי"ז בחינת השבר הי' שייך לומר שיבדוק בהדין את מעשיו אם עשיו הכל בדין וכראוי עליו לעשות ואם לא יצאנו ידי הדין במעשיו אין לנו דין וחייב שבר, ואז הרבה מעש"ט שלנו לא היו נחשבים למעש"ט ולא יש לנו דין שבר לחבנו על זה המעשים, אבל מכיון שעצם הדין שבר ניתן לנו במדת הצדקה של הקב"ה, אי"ז שוב אין לדקוק כ"כ במעשיו אם יצאנו ידי הדין בהם, שהרי סו"ס כל זה ניתן לנו כחומר צדקה ונתון בעין יפה ונתון ומתורה צדקה אין לרקוק כ"כ במעשיו אם עשיו זה כדיון, והיו ומספיק שיראו מעשיו במדת הצדקה להכשיר מעשיו

וזהו צדקה תהיה לנו אותה מדת הצדקה מה שהי' בקביעת השבר תהיה לנו ג"כ עכשיו על קבלת השבר שלא יפלו מעשיו כלל ועל כל דבר טוב שיש במעשיו נקבל שבר טוב ולפי"ז י"ל שזהו שאנו אומרים בשמ"ע וזו שבר טוב לכל הבטוחים בשמ"ע באמת ומהו שבר טוב היינו כל השבר אפילו שיש רק קצת שבר במעש"ט שלנו דסו"ס או כוונתם בשמ"ע באמת במדת ש"ך באמת החסד שלך, וזהו ושיש הקנה עמהם היינו עם הצדיקים ואין נבקש זה אם אינו צדיק, ורק כניל ושיש חלקנו חלק שכרנו עמם וכמו שמעש"ט שלנו הם שלימים כמו מעש"ט הצדיקים כמרי"כ כן חתן לנו שבר טוב משלם כאילו זהו הם מעשיו שלמים, וזהו נמי י"ל דהא המברכים הגומל חסדים טובים לעמו ישראל ומתו חסדים טובים אם אינו טוב אי"ז חסדים טובים, ורק הגומל שתגמול לנו כמו שעשיו כל טוב הראוי לו מעשים טובים באמת

אמלו שהם חסרים עדיין דמ"ם וצדקה שהיו החשבון והמשקל דהמעש"ט שהיו נמי בחורת ובחינת צדקה וכמו שעצם מתורה צדקה הי' באה.

שנתו מעש"ט ממש. וזהו צדקה תהיה לנו אותה מדת הצדקה מה שהי' בקביעת השבר תהיה לנו ג"כ עכשיו על קבלת השבר שלא יפלו מעשיו כלל ועל כל דבר טוב שיש במעשיו נקבל שבר טוב ולפי"ז י"ל שזהו שאנו אומרים בשמ"ע וזו שבר טוב לכל הבטוחים בשמ"ע באמת ומהו שבר טוב היינו כל השבר אפילו שיש רק קצת שבר במעש"ט שלנו דסו"ס או כוונתם בשמ"ע באמת במדת ש"ך באמת החסד שלך, וזהו ושיש הקנה עמהם היינו עם הצדיקים ואין נבקש זה אם אינו צדיק, ורק כניל ושיש חלקנו חלק שכרנו עמם וכמו שמעש"ט שלנו הם שלימים כמו מעש"ט הצדיקים כמרי"כ כן חתן לנו שבר טוב משלם כאילו זהו הם מעשיו שלמים, וזהו נמי י"ל דהא המברכים הגומל חסדים טובים לעמו ישראל ומתו חסדים טובים אם אינו טוב אי"ז חסדים טובים, ורק הגומל שתגמול לנו כמו שעשיו כל טוב הראוי לו מעשים טובים באמת

קצח סוכת ואחתון דוד

אמלו שהם חסרים עדיין דמ"ם וצדקה שהיו החשבון והמשקל דהמעש"ט שהיו נמי בחורת ובחינת צדקה וכמו שעצם מתורה צדקה הי' באה.

שנתו מעש"ט ממש. וזהו צדקה תהיה לנו אותה מדת הצדקה מה שהי' בקביעת השבר תהיה לנו ג"כ עכשיו על קבלת השבר שלא יפלו מעשיו כלל ועל כל דבר טוב שיש במעשיו נקבל שבר טוב ולפי"ז י"ל שזהו שאנו אומרים בשמ"ע וזו שבר טוב לכל הבטוחים בשמ"ע באמת ומהו שבר טוב היינו כל השבר אפילו שיש רק קצת שבר במעש"ט שלנו דסו"ס או כוונתם בשמ"ע באמת במדת ש"ך באמת החסד שלך, וזהו ושיש הקנה עמהם היינו עם הצדיקים ואין נבקש זה אם אינו צדיק, ורק כניל ושיש חלקנו חלק שכרנו עמם וכמו שמעש"ט שלנו הם שלימים כמו מעש"ט הצדיקים כמרי"כ כן חתן לנו שבר טוב משלם כאילו זהו הם מעשיו שלמים, וזהו נמי י"ל דהא המברכים הגומל חסדים טובים לעמו ישראל ומתו חסדים טובים אם אינו טוב אי"ז חסדים טובים, ורק הגומל שתגמול לנו כמו שעשיו כל טוב הראוי לו מעשים טובים באמת

קצח סוכת ואחתון דוד

אמלו שהם חסרים עדיין דמ"ם וצדקה שהיו החשבון והמשקל דהמעש"ט שהיו נמי בחורת ובחינת צדקה וכמו שעצם מתורה צדקה הי' באה.

שנתו מעש"ט ממש. וזהו צדקה תהיה לנו אותה מדת הצדקה מה שהי' בקביעת השבר תהיה לנו ג"כ עכשיו על קבלת השבר שלא יפלו מעשיו כלל ועל כל דבר טוב שיש במעשיו נקבל שבר טוב ולפי"ז י"ל שזהו שאנו אומרים בשמ"ע וזו שבר טוב לכל הבטוחים בשמ"ע באמת ומהו שבר טוב היינו כל השבר אפילו שיש רק קצת שבר במעש"ט שלנו דסו"ס או כוונתם בשמ"ע באמת במדת ש"ך באמת החסד שלך, וזהו ושיש הקנה עמהם היינו עם הצדיקים ואין נבקש זה אם אינו צדיק, ורק כניל ושיש חלקנו חלק שכרנו עמם וכמו שמעש"ט שלנו הם שלימים כמו מעש"ט הצדיקים כמרי"כ כן חתן לנו שבר טוב משלם כאילו זהו הם מעשיו שלמים, וזהו נמי י"ל דהא המברכים הגומל חסדים טובים לעמו ישראל ומתו חסדים טובים אם אינו טוב אי"ז חסדים טובים, ורק הגומל שתגמול לנו כמו שעשיו כל טוב הראוי לו מעשים טובים באמת

ה' ומשי"כ בסוף (אות כ"ה) הטעם דלכן מסר נפשו כ"כ פנחס עכשיו. מפני שלא יצא הקלוקל הנורא של זמיר שמוחו לבעול כוחית שזוהי ה' חכליתו של מעשה זמיר להחיר זה ויבואו נמי לידי חטא של פער ולירי לבטל דברי משה שהיו קלוקל וחורבן לכל התורה כולה, ולכן אז היה ההוא שעה שעה לומר כן, ולחיותו ראשון רמו לו רק שהוא בעצמו יורו ואיו לזה המעשה מאחרי, ולא נהנוך לומר לו שיעשה זה.

נמי זה דאמרו ז"ל עשר בשביל שתעלה אמת מעלת העשרות ומדוע נותנין זה השבר בעתה ורק שביאור הפרש דהשבר הוא שתתעשר וזהו ראו יתן יתן מעשר דהשבר מעזה מצוה היא וזהו כן שזכה פנחס לכהונה שיהא מכפר עור ע"י ישראל ועשה עור שלום בין ישראל לאבותם שבשמים וא"כ זהו שבר החני של שבר מצוה מצוה זהו יש ג"כ בעוה"ז, ואורכה זהו שבר בעוה"ז, דלעוה"ז שם ליכא מצוה, ולמה הפשי מן המצות.

ה' ונתיב המצוה, והקב"ה קבע שבר למצות, וא"כ ה' השבר הוא לצורך ולטובת האדם העושה, ולכן המצוה הזאת וגו', ופירש המבין צדקה חיה לך. זהו חזון אל שבר המצות וזהו עור שותה' לנו צדקה לפני ה' א-להינו ויתן לנו שבר טוב בעשיית כל המצוות האלו, קרא גמול המצוות צדקה, כי העבר הקנינו לרוב שהיו חייב לעבוד אותו, אם יתן עור שבר בעבודתו צדקה יעשה עמו עכ"ל וזהו קאי על המצות המחייבים לנו לעשות בחיוב עבד ולכן נהי' נותן לנו שבר המצות מ"מ הוא צדקה, ולכן י"ל נקבע זה רק בסוף בעוה"ז.

פנחס וגו' השיב את חמתו וגו' ולא כליתי את בני וגו' לכן הגני נותן לו את ברותי שלום והיתה לו ולזרעו אחריו ברות כהונת עולם ואת אשר קנא לא-יהיו וכפר על בני
(וכו י"ב י"ג)

כח) וענין מדרש רבה (פ' כ"א א') פנחס ברוך הוא שיטול שכרו לכן אמר הגני נותן לו את ברותי שלום, ועיי"ש מהר"ו, בדין נותן שיטול שכרו פי' שמדת הדין מסכים לה' בלתי שום קטרונ שחיי עשה במסירות נפש למות על קדשת שמו יחב', וכשנתן השטן על אבותינו אשר לו יתן בער נפשו, אם גם נפשו יסור לו, אם גם השטן מסכים, וזהו הגני נותן לו את ברותי הדין מנגד לה, איכ"א וא"כ עיקר הדין הרב חסדו הספר דקרא לא אמר רק בקנאו את קנאותו, ולא הזכיר כלל המסירות נפשו של פנחס דע"י קנאו הגני נותן וכי י"ל דעיקר הן שבר באה"ע על בקנאו את קנאותו וכי וזהו דכתיב בקנאו ולא כליתי וכי ורק הלמה אין השטן מקטרג משום דכדין יטול ע"י שמסר נפשו, וי"ל שהיו יכולים להרגו ומסר נפשו ע"י הקנאה שה' בתוכם של שבת שמעון הרגו ושח"ך ע"י שיהרגו נמי.

כח) והיונו שזוהי ה' שברו עבד שקנא, ועבור שכפר, ולכאורה הלא קיי"ל קידושין ל"ט, דשבר מצוה בהאי עצמא ליכא, ולמה נהנו לו שבר זה בהאי עצמא, וענין ח"ס משי"כ ביה, ואפשר כן, רשכר רחנני שאני, והלא אמרנו השבר מצוה מצוה, והיונו דע"י שעושה המצוה נותני' וממנה' לו עור מעשה מצוה, ומצוה בקרבות' ר' ז"א כי הוי חליש מגידתי ה' יושב בפנת כיהמ"ר אמר אקום מקמי רבנן ואקבל שכר, ובספר בני יששכר פירש דהלא א"ר עבד ר' ז"א על משנה שאמר אנטינונו שיהיו כעברים המשמשין את הרוב שלא ע"י לקבל פרס, וכתב לפי המדרש רבה פ' בהעלותך על פסוק אספה לי שבעים איש, וכן אהוא בזה"ל אשר מי שעומד בפני ח"ו וזכה לראת שמים ונתן מרומה נמי בקנא מפני שכתב תקום והדרת פני ר' ז"א ויראת מא-להיך היינו דמי שמקיים והדרת פני ר' ז"א וזכה ליראת מא-להיך ליראת שמים, ושבר זה ר' ז"א שרצה לזכות ליר"ש ושבר כזה מותר לעשות ע"י לקבל שכר זה, וזהו נמי בכלל העבודת ה' גופא ג"כ, ואורכה שמוחו לכוון בעשיית המצוה וכדי שיחוספו לו מן השמים עור מצות, ובהו יבואר

כ"ט) דנה י"ל עור, והמדרש בא לחרץ קושטי הנ"ל (אות כ"ז) וזהו שבר מצוה בהאי עצמא ליכא, וע"י אמו בדין שיטול שכרו היינו שזוהי שבר רחנני ונכ"ל שם עיי"ש, או י"ל כן, בדין הוא שיטול שכרו אינ"ש ששבר מצוה בהאי עצמא ליכא, מ"מ כאן שאני והטעם דש' שני מיני שכר א' סתם שבר מפני שהאדם עשה

כ"ט) דנה י"ל עור, והמדרש בא לחרץ קושטי הנ"ל (אות כ"ז) וזהו שבר מצוה בהאי עצמא ליכא, וע"י אמו בדין שיטול שכרו היינו שזוהי שבר רחנני ונכ"ל שם עיי"ש, או י"ל כן, בדין הוא שיטול שכרו אינ"ש ששבר מצוה בהאי עצמא ליכא, מ"מ כאן שאני והטעם דש' שני מיני שכר א' סתם שבר מפני שהאדם עשה

ה' ומשי"כ בסוף (אות כ"ה) הטעם דלכן מסר נפשו כ"כ פנחס עכשיו. מפני שלא יצא הקלוקל הנורא של זמיר שמוחו לבעול כוחית שזוהי ה' חכליתו של מעשה זמיר להחיר זה ויבואו נמי לידי חטא של פער ולירי לבטל דברי משה שהיו קלוקל וחורבן לכל התורה כולה, ולכן אז היה ההוא שעה שעה לומר כן, ולחיותו ראשון רמו לו רק שהוא בעצמו יורו ואיו לזה המעשה מאחרי, ולא נהנוך לומר לו שיעשה זה.

נמי זה דאמרו ז"ל עשר בשביל שתעלה אמת מעלת העשרות ומדוע נותנין זה השבר בעתה ורק שביאור הפרש דהשבר הוא שתתעשר וזהו ראו יתן יתן מעשר דהשבר מעזה מצוה היא וזהו כן שזכה פנחס לכהונה שיהא מכפר עור ע"י ישראל ועשה עור שלום בין ישראל לאבותם שבשמים וא"כ זהו שבר החני של שבר מצוה מצוה זהו יש ג"כ בעוה"ז, ואורכה זהו שבר בעוה"ז, דלעוה"ז שם ליכא מצוה, ולמה הפשי מן המצות.

ה' ומשי"כ בסוף (אות כ"ה) הטעם דלכן מסר נפשו כ"כ פנחס עכשיו. מפני שלא יצא הקלוקל הנורא של זמיר שמוחו לבעול כוחית שזוהי ה' חכליתו של מעשה זמיר להחיר זה ויבואו נמי לידי חטא של פער ולירי לבטל דברי משה שהיו קלוקל וחורבן לכל התורה כולה, ולכן אז היה ההוא שעה שעה לומר כן, ולחיותו ראשון רמו לו רק שהוא בעצמו יורו ואיו לזה המעשה מאחרי, ולא נהנוך לומר לו שיעשה זה.

נמי זה דאמרו ז"ל עשר בשביל שתעלה אמת מעלת העשרות ומדוע נותנין זה השבר בעתה ורק שביאור הפרש דהשבר הוא שתתעשר וזהו ראו יתן יתן מעשר דהשבר מעזה מצוה היא וזהו כן שזכה פנחס לכהונה שיהא מכפר עור ע"י ישראל ועשה עור שלום בין ישראל לאבותם שבשמים וא"כ זהו שבר החני של שבר מצוה מצוה זהו יש ג"כ בעוה"ז, ואורכה זהו שבר בעוה"ז, דלעוה"ז שם ליכא מצוה, ולמה הפשי מן המצות.

מפוזת המדרש
א. אין טוב באדם
שיאכל וכו' שמעון
את האדם לקבני אלא
תרה ומע' לולקל פ'ג
(וכי) פיה (וי) פ'יה
(סו) אבות פ'יה ט' וכו'
מעשה בכות' עין
שמיה מ'ה

הקדוש פרוף הוא שחשב לבנו להביא עליהם פרענות
פיוס ופרענות פלילה שנאמר (שמות יב כט) יזיהי פחצי
הלילה וגו'.

76 א. אין טוב באדם שיאכל ושתה רבי תנחומא
אמר רבי נתמן בריה דרבי שמאל בר נחמן רבי מנחמא
לאמרינן לה רבי יומיה ורבי מיישא בשם רבי שמאל בר
רב יצחק כל אכילה ושתיה שנאמר במגלה הזאת בתורה
ובמעשים טובים הפתוב מדבר אמר רבי יונה פנן אב
שפכלם שנאמר (קהלת ח טו) והוא ילונן בעמלו בעולמו

שכב לבו — לא על המצרים אלא — זה הקב"ה, שחשב בלבו — ולא פסק — להביא
עליהם פונדעות — אפרוק על כל צוונותיהם — ביום, ופונדעות בלילה, כמו — שנאמר
במכת בכורות שהביא הקב"ה עליהם: ויהי בחצי הלילה והי' חמה כל בכו באר מצרים'
נציאת מצרים עצמה היתה ביום, כמו שנאמר (שמות יב מא): 'מצע' היום הזה יצאו כל צבאותי מארץ
מצרים' (ויק' גכ"ב שס). וכל המכות, והטפותם בהם, היו ביום ובלילה.

הדרוש סוף הכתוב: 'גם זה הגל הא"ה' (ראה שם), 'גם' כמו 'הבל', כמו אהו 'הבל ועת רבה'
הנדרש למעלה (שם) במעשה דור המבול, שהיתה במעשיהם ועת רבה, רעה חסאתם ורעה פונדעתם,
שלהם ושל כל דורות החטאים האמורים כאן. יש המבינים שיש להוסיף על זה שיש להוסיף על זה שיש להוסיף על זה
א. 'אין טוב באדם שיאכל ושתה ויראה את נפשו מעלו, גם זה ואינו כי מיד האמנים היא'
מאחר שבתחילת הספר כבר גינה שלמה את הבל העניי העולם הזה, ובסוף הספר שיבת את דעת ה'
ואת שמירת מצוותיו, כתלות כל האדם בעולמו, היו שאינן בא לשבת בספר, זה את מעשה אכול
ושמה אלא ששהו בלי חטא ורק כדי לחיות ולשמור בעבודת ה', וזה פשוטם של מקראות אלו בספר
זה ומדרשם כאשר אמר — רבי תנחומא אמר רבי שמאל בר נחמן, ורבי
מנחמא, ואמרינן לה — גם בשם — רבי יומיה ורבי מיישא בשם רבי שמאל בר רב
יצחק: כל 'אכילה ושתיה' שנאמר — בשבתה — במגלה הזאת, לא באכילה ושתיה
גופנים אלא בדרך משל ומליצה — כתורה וכמעשים טובים הכתוב מדבר, שכשאר עוסק
בהם פאהבה שפעה זרוה נפשו מנועם ה', כענין מעלה וכמשה בשמים, פסני וכנפשות הצריקים בגן
עדן ובעולם הבא, כן בעולם הזה ענין שמוי מ' ה' ובהא לרבה — אמר רבי יונה: בנין אב —
כותב מוכיח ואמרו לדוגמא אלמר על משמעות הדברים — שכולם, שבכל המקראות בספר זה
המדברים בשבת 'אכילה ושתיה' שמשמעם כן הוא הכתוב — שנאמר — בספר זה: 'עשבת יאני
את השמחה' אשר אין טוב פלגם תחת העמש כי אם: 'אמא ולשתות ולעשות', והוא ילונן בעמלו ימיו חיו
אשר נתן לו האלהים' תחת השמש' ו'לולותי' — ילונה אותו' שבעמלו, ואם באכילה ושתיה כפשוטו
היה צריך לומר והוא יחוקנו — בעמלו או כדומה, ומהו 'לוננו' אלא דרש: 'בעמלו' —

מפוזת המדרש
מאחר שהיה אחר
מבן ישראל תנחומא
רצא וס' וכו' וכו' וכו'

הפלילה שנאמר (שם כג) יזימה את כל היקום, דבר אחר
כי כל ימיו מכאבים, אלו הסדומיים שהיו מכאביהו
להקדוש פרוף הוא במעשיהם הרעים וזכעם עניניו
שהכעיסו להקדוש פרוף הוא במעשי ידיהם גם פליה
לא שכב לבו להביא עליהם פרענות פיוס ובלילה
שנאמר (שם יט כו) 'זה המטיר על סדם ועל צמרה וגו'.'
דבר אחר כי כל ימיו מכאבים, אלו המצריים שהיו
מכאבים להקדוש פרוף הוא במעשיהם הרעים וזכעם
עניניו שהכעיסו להקדוש פרוף הוא במעשי ידיהם גם
פליה לא שכב לבו מאחר שהיה אחד מישראל משלים
מלאכתו היה אומר לו המצרי ערר לי שמי עדרות ופקע
לי שמי בקיעות. דבר אחר גם פליה לא שכב לבו זה

להפרע מהם עוון עונותיהם — ביום ובלילה, שהרי כתוב כאן 'גם בלילה הרי בלילה חוץ מיום
(ויק' גכ"ב שס), וכו' עשה להם כמו — שנאמר — בהם: 'יזימה את כל היקום אשר על פני
הארצה' הרי מוחה זאבדו גמור שאין אחריו לא יזם ולא לילה (ויק' שס); ועל ידי המבול שהיו מומי
שוטפים ביום ובלילה כאמור.

דבר אחר: 'כי כל ימיו מכאבים' — לא על דור אנוש ודור המבול בלבד ירש הכתוב
אלא — אלו הסדומיים שהיו מכאביהו להקב"ה במעשיהם הרעים (וכמעיל כאן ב א),
'זכעם עניניו' — שהכעיסו להקב"ה במעשי ידיהם — 'הרעים' (ויק' שס); 'גם בלילה לא
שכב לבו' — 'גם בלילה לא שכב לבו על סדומים מן העבירות, ענאמר — בהם (בראשית טו ד): 'סדם
ישכנו ואנעל עליה אעתי סדם נעמו אל הנית' — להרע לאורחיה של לוס בלילה, ואמר הכתוב גם'
הדור חוץ מבורם וזאמור: 'דברי אחרי' (גורסת רש"י ביק' שם): 'גם בלילה לא שכב לבו' — לא
על אנשי סדם, אלא 'זה הקב"ה' (ויק' שס) שחשב ולא פסק — להביא עליהם פרענות —
להפרע על כל צוונותיהם — ביום ובלילה, כמו — שנאמר — בהפיכת סדם: 'זה המטיר
על סדם, ועל עמורה זמרת אשתי וזה היה בסוף הלילה ובחילת היום, שנאמר שם בפרשה: 'שכמו
השאר עליה' ו'אזרה חילה' ומטרת, האש והגפנות, ונאמר שם: 'השמש יצא על הארץ, ולוץ בא צערה',
ואן פסקו והתמטרה, שענשם 'ששאר' ו'שחמה' ו'לגנה' עומדים בקיעו' (ביק' ג' סוסי"ג ב).

דבר אחר: 'כי כל ימיו מכאבים' — אלו המצריים — שכמי משה, שהיו מכאבים
להקב"ה במעשיהם הרעים — בשעבוד את ישראל בעבודה קשה, 'זכעם ענינו' —
שהכעיסו להקב"ה במעשי ידיהם — 'הרעים' (ויק' שס) 'גם בלילה לא שכב לבו' —
שגם בלילה לא נח לבם הרעים של המצריים איך לשעבר ולהעביר את ישראל, ער אשר — מאחר
שהיה אחד מישראל משלים מלאכתו — 'ששמו עושו מלאמת, כל היום, בטיט ובלגנים, ובאים
לנח לעשת לעתותיה' (תנחומא נצא טו) 'הנה אומר לו המצרי: ערר לי לישתי עדרות — בשני
בכרמי ופקע לי שתי בקיעות — את העץ הזה' ועי' תנחומא (שם) 'דבר אחר: 'גם בלילה לא

קמט

מטרת המדרש
ר"א כי לאדם שטוב
וכו' ל"ש שם

מדרש קהלה פ"ב פס' כו רב

ולחוטא נתן ענין לאסא ולקנוס' זה נמרח ולמי נאמר
לקח לטוב לפני האלהים זה אברהם שנאמר (בראשית כד
) 'ואברהם זקן בא בימים וגו'.

והפך אחר לפי לאדם שטוב לפניו זה יצחק נתן
חכמה ורעה ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסא ולקנוס' זה
אבימלך ולמי נאמר לקח לטוב לפני האלהים זה יצחק
שנאמר (שם כו: יב) 'ויזרע יצחק פארץ רחיא'.

דבר אחר לפי לאדם שטוב לפניו זה יעקב נתן
חכמה ורעה ושמחה ולחוטא נתן ענין לאסא ולקנוס' זה
לפני ולמי נאמר לקח לטוב לפני האלהים זה יעקב

חכמה ורעה ושמחה" שבה"ב ה' והזיטיב עמו ללמדו חכמה ורעה לעשות רצונו ושמחה לעת
לקחתו בעשיה וכח' וביים 'ולחוטא נתן ענין לאסא ולקנוס' — זה נמרח — הרשע.
שמלך בכפף ופלי אברהם ומשל בעריו על עמיל רבים לבחוס ולשלול ממונם: ולמי — מעתה
— נאמר — כאן 'לקח לטוב לפני האלהים' ושלל הממון שנתן די' ביד הרשע לכנוס הוא כד
לחתל בסופו לאיש שהוא טוב לפניו זה אברהם, שמשבא נמרח הוא 'אמרמל מלך שומרי' (בראשית
ל' א.) למחמה על הארץ כדי לחקוק ולהמית אברהם נמלך מלך ארץ (שם כ"ג) ושלל יבדו ארץ ממנו רבו
יצי אברהם ודתי אחרי והשיב את כל חקש הנפש לארץ נבאשיות שם) ובקיון כפני לא נטל
אברהם מלך ארץ (תקני' גשיב' לו (ככני בעשירי רב מזה שנאמר: "ואברהם זקן בא בימים
(ו) ברך את אברהם בכל, ויהא סימן לפניו לדורות, כאשר יורש בן מיד, ויעתיד לבוא (כדלעיל א' ט.
אע"פ) (שם כ"ג) ויזרע יצחק פארץ רחיא

יצי אברהם אפי' נתן חכמה ורעה ושמחה" שזיטיב עמו ארץ כד' הישיב לאברהם:
'ולחוטא נתן ענין לאסא ולקנוס' — זה אבימלך — מלך פלשתים: שהיה פמני, והיה
בחיילא עשיר יצחק ותי עבדי אבימלך מצרים לצחק ולרנוש, שהיה אבימלך שולל זכונו עצים
כדי להעשיר: ולמי — מעתה — נאמר — כאן 'לקח לטוב לפני האלהים', שנטל ה' את
חכמה ורעה ושמחה לצדיק החיה זה יצחק, שכספו ברכו ה' והעשיר יתת מאבימלך
שנאמר: 'ויזרע יצחק פארץ רחיא וימנע משגה מהא מאה שערים, ויברכה ה' ויגדל האיש ויילך
מלך ויגדל עד כי ארז מאליה שעה שהיו אומרים: וכל פדחיוו של יצחק ולא כספו זודהו של אבימלך'
(שם כ"ג) ועד שאבימלך נכנע לפניו וביקש בלתי עמר נבאשיות שם במיטה.

דבר אחר: 'כי לאדם שטוב לפניו' — זה יעקב, שהיה טוב לפני ה' כאבותיו אברהם
ויצחק: 'נתן חכמה ורעה ושמחה', שהיטיב עמו הקב"ה כאשר היטיב לאבותיו אברהם ויצחק:
'ולחוטא נתן ענין לאסא ולקנוס' — זה לבן, שהיה לוחט אחר הממון והעביר את יעקב ונתן
עמו בראותו כדי להחשיר ממנו: ולמי — מעתה — נאמר — כאן 'לקח לטוב לפני

מדרש קהלה פ"ב פס' כו רב

פעולתם הנה ימי חייך לקבר וכי יש מאכל ומשמח בקבר
שמשלין את האדם לקבר אלא מורה ומעשים טובים.

א. פ"מ יאכל ומי יהושי וגו' אמר שלמה מאן

אכיל כמה דאכלית ומאן שחה כמה דשחיתית ומאן עבד
כמה דעבדיית רפי ירמיה פשם רפי שמואל פר רב יצחק
נשר גדול היה לו לשלמה והיה רוכב עליו ודולך
לחמור פמדפר וכא בו פיום אחד הדא הוא דכתיב (דברי
הימים ב' ח' ד) ויבן את פדמור פמדפר.

לפניו זה אברהם שטוב לפניו וגו' לפי לאדם שטוב
לפניו זה אברהם אבינו נתן חכמה ורעה ושמחה

"בעלמנו" בעולם הזה יזימ' חזקו" — לקבר, וכוונתו מה שעסק אדם בעולם הזה לאכול
ולשתות ולשמח" זה חלה אצלו לכת' זמנית, וכי יש מאכל ומשתה בקרב — לומר על עסק
אכילה ושתיה — שפלוון את האדם לקבר — לומר שגם שם בארץ יעסק בכ"י: אלא, אלו
חזרה ומעשים טובים — ששעשה האדם, ונתן לו — בעולם הזה כהנהגה הוא מתענג עליהם
בנוהם ה' הם המלוים אותו לעולמו יבא ליהנות בשכרם בעולם ה' כפי ערך נכונותו, וי' עיי"ש.

"אכל מן יאכל ומי חנוש חו ממנו" כ"י — אמר, שלמה: מאן אכיל כמה דאכלית,
ומאן שחה כמה דשחיתית, ומאן עבד כמה דעבדיית — מי אכיל כמה שאני אכילתי ומי שחה
כמה שאני שחיתתי ומי עשה לו מענוגים כמה שאני עשיתי לחוש בעצם חנונו העולם הזה ולהתקן
בהם לדעת כל מי שאני מעיד עליהם, שהם יבין ורצת רוח רחמי "חיושי" — יזישי" "ישעים".
א"י ד"ש ייחול" — "למה" לפני המבוק א"ח: "לפני מלך ולאשר" — רכי דרמיה בשם
רבי שמואל בר רב איצחאל — אמר: נשר גדול היה לו לשלמה, והב נפלים נחזיר טוס' עעמי
למשמעותו והיה דולף עליו — כלומר זה רפה לכל מקום פעולם שרעה, והחלף לחלוף —
אשר — כמדבר שבמחלף ב מאן שחולף רפה ויצי ארץ ויצי ארץ משפטים קי"ב) וכא כל כיום אחרי —
הלוך ושוב מרחשלים לשם ומשם לירושלים, והיא הוא דכתיב — הוא שאמר הכתוב כי בעלים
שבה כמדבר סודי, צפונת לארץ ישאל: ויבן את חמורו כמדבר" עיי"ש בכתוב, ומתוך כך
החכים שלמה ללמד הזיות עולם החמורתי לדעת ולמדנו חכמה ומוסר.

א. "כי לאדם שטוב לפניו נתן חכמה ורעה ושמחה, ולחוטא נתן ענין לאסא ולקנוס' לקח לטוב
לפני האלהים, גם זה רבלי ורעות זרות, כדי אמר שלמה: הקב"ה נתן חכמה ורעה ורעה ורעה ורעה
חכמה ורעה ושמחה לעסוק במהותו משהו ששמה וישלעט וישלעט אביב החוטא נתן שגוען לאסוף
ולקנוס ולשכוסים וביים כדי שבמפתיעו של רב' יצמנו מלג' מיד' על לאיש שהוא טוב לפניו, וזה טעם דבר
השגוען האומן אבי' הואם פרענה וזהו לעסוק במכוננו, והפלי' עולם ודחוש ופשי' שהאדם חטוף חזר
האומר בראש המערה הוא זה האומר בסופו והחמור רופו ועסקו כאן בדבריהם והלוי' פנול' עיי"ש ד"א.
וכלומר: אכל לאדם שטוב לפניו" — זה אברהם אבינו, שהחלף לפני ה' בדרך טובה: "נתן

קמט

מטרת המדרש
א"כ מ יאכל אמר
שלמה ל"ש כאן
תקפו נשר גדול היה
לו לשלמה ל"ש

מליכס קתי: כאן שם,
הוא זה החוטא ע"י ע"ש

א' לאדם שטוב זה
אברהם ולחוטא זה
מכרתי ל"ש כאן
תקפתו וזה ל"ש סמו
ה' ס' א' ע"ש ויקח
כ"י ד' (כ"ה) ובישי

מסורת המדרש
ויהי משמש צרה
שמחה במיד פיגיה
פסוק פיר ויהי
המקרים יליש
דמה שכן ודא בל
(כל מקום)

להשמיד להרג ולאבד את כל היהודים וגוי' וכוון שראו
הכל כן התחילו צוחים וי קרא הוא דמתב ויהי בימי
אחשוורושדי שמעון בר אבא משום ר' יוחנן כלל מקום
שנאמר ויהי משמש צרה ושמחה אם צרה אין צרה
כיוצא בה ואם שמחה אין שמחה כיוצא בה אתא דבי
שמואל פה נחמן וצבד פלגא כלל מקום שנאמר ויהי
משמש צרה ויהי שמחה מתכין לה והמתב (באשתי א'
ג) ויהי אורי עוד היא אינה שמחה שלמה שלא זכה
העולם להשתמש באותה האורה אמר רבי יהודה בר
סימון אותה האורה שנובא ר' ביום הראשון היה אם

שורש באמה שנאמר — שם בענין "יוכת כל אשר צוח הפני" בשם המלך אחשוורוש...
להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים מנע עד זמן סי' וישים ביום אחד" — גם אה העדים
וגם אה ויקנים את חולם ביום אחד אכיון שראו הכל כן — אך אחשוורוש מוכר — אה כל
היהודים להשמידם והמן מקמי' ויקר' שם) — אותם מיד אחשוורוש להריגה כמו שכתוב שם במגלה
(אסתר ג' ט' א) וצמו שאמה אפרה לאחשוורוש (שם ז' ז') כי נמנעו אי עמי' השמדי' להרוג וצאו'
— ההתחילי' "הכל" (שם) צוחים "ווי": "היא היא דכותב" — וזהו שאמר הכותב בחזקת
המגלה: "ויהי בימי אחשוורוש" — ויהי בימי אחשוורוש
וכל הרדשה האמורה למעלה אינה אלא על חמשת המנאות שכתב הקודש שנאמר בהם ויהי
שם: בכל מקום — בכתב הקודש — שנאמר "ויהי" (חזן מחמשת האמורים שנאמר בהם
ויהי כמ"י) — כלב (ועי' מגיל' י') — רבי שמעון בר אבא משום רבי יוחנן — "אמרי' (ויקרא
לפי' מה שמפורש בכל ענין אם צרה — מפורש בענין: בא לשון ויהי' לומר שם שיהיה זו ויהי'
מיוחדת כמנהגו ולומר לך כי אין צדד כיוצא בה — כמו זו האמורה שם ואם שמחה —
מפורש בענין: בא לשון ויהי' לומר שם כי אין עד — לא — שמחה — בענין (ור' שם)
— כיוצא בה — כיוצא בה שם אחא — בא — רבי שמואל בר נחמן ועב' פלגא —
ועשה חלוקה אחרת בין המקראות האלו: שנאמר בהם ויהי' או ויהי' ולא שיש ויהי' שהוא לשון
שמחה אלא — בכל מקום שנאמר — באיזה מקבא שהוא — ויהי' משמש — הביטוי
כיוצא על — צרה — שהגהה שם ובכל מקבא שנאמר בו — ויהי' — מרמז הוא על —
שמחה — שהגהה שם (ועי' הערת) —
ועתה מתכין ליה — היו משיבים לך חכמה דרכי שמואל בר נחמן כשאלה: והכתב — כביאית
העולם: ויהי אורי — מהרי' — ויהי' שהיה שם — שמחה? (ועי' פס' ה' ח' אמו להם: ותחיל
שם) עוד — ויהי' — היא אינה שמחה שלמה מפני — שלא זכה העולם להשתמש
באותה האורה — הטובה שנובאה באהרן יס' ראשון של ששת ימי בראשית שהיא היתה אורה
פועלת ומכופלת ויחיה כדורש למעלה (ג' ט) שהי' גנה הקב"ה מפני אורי' החמה המאיר היום כאשר

מסורת המדרש
חוקש והמסג' אה
ובי' ושלמה ויהי
פסוק ה"ה שיש
פס' א' דא: דא: פס'
דאיו שכן גיטין ח'
מכודין לת תנחומ
נח' ג' פס' כ"ה
ליש' מליכס רמב'

צרה הימה שם (שם ג' ג) ולהשמיד להרג ולאבד מלש
לשר שמה לו כרם אחד ונדודו לו שלשה שונאים
הראשון מתחיל מקטף בעוללות וכהו' מונב פאשפולות
והג' מעקר בגפנים פה פרעה (שמות א' כפ') כל הפן הילוד
היארה פשילכהו' לכוכה וצצר (רמיהו כט' ב) והתרג' והמסג'ר
אלף ר' פרכיה אמר התרג' אלף ותמסג'ר אלף רבנו
אמריו פלם אלף המן בקוש לעקה הגפן כלה שגאמר
הצרה החמישית — ויהי בימי אחשוורוש' — דמה צרה הימה שם — שהכתוב מרמז
עליה באמר ויהי בימי' שהי' פירש לך הכתוב שצבת אותו היום הימה מן שגוף עליהם אחשוורוש'
כאמר שם (אסתר ג' יו): "להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים" וגזרות הרג כבר גזרו על
ישראל כמה מליכס לפני אחשוורוש, אלא שיש בגזירה זו צרה גדולה מכל אלה שלפניה — משל —
למה הדבר דומה: לשר שהיה לו כרם אחד, ונדודו לו — נספלו — לו שלשה שונאים —
להשחית אה כרמו הראשון — היה — מתחיל — להיות — מקטף בעוללות — בענבים
הקטנים שלא תבשלו כל צרכם והשני — היה — מונב — בעקות הגפנים ושולח יד לקטוף
— באשכולות — המלאות ענבים בשלים כל צרכם והשלישי — היה — מעקר בגפנים —
עצמו לעקר אותם משרשם היו שלב אחד עשה נוק חמור מקודמו והשלישי חמור מקולם ומשחית
הכל כף — והוא הנמשל המלך — הוא מלך מליכס המלכים הקב"ה הכתוב שלו — הוא ישראל שנאמר
(שעליה ט' ט): וכן כרם ה' עבאות — בית ישראל, השלשה שונאים שלמה הם: מרעה — מלך מצרים
שבו המלכה בפדיונה — מלך פבל והמן ונתנס (שם) פרעה — והחולל לקטף בעוללות — בעוללים
ויונאים של בני ישראל שאמרו שם (שם) ונתנס (שם) פרעה — והחולל לקטף בעוללות — כל הדון
הכלה היארה השלכותו' ונפרכה וצצר — החולל מונב פאשפולות — הם חכמי ישראל —
שנאמר — בלעז שהגלה את בני ישראל מלך יהודה מלכותם לבלב יאוצו על אנשי החלש בעת אלמלא
והתרג' והמסג'ר אלף המלך וצצר — עוש ומלמחם ויביאם מלך בבגולה בבגיה ששלשון של מלך
הם אנשי בכבא ומהש' הפרול' וצצר' בשקף בשערות הכהן של ה' העיר' והגיבורים עוש המלחמה
מקוששו (שם) וצצר' שפא) — למת מלחמה עושם בני חום חזקקים בנימין ונתנס פלעלאות ואלא —
'הכל גבולות' — גבולות מלחמתה של תורה שכן הוא אומר (תהילים קמ"ג): בני ח' מלאכי גבורי כח עשו
צבתי לשמו בקול צבתי — הרי שערך בהבת דבר ה' היא גבולה' עושי מלחמה — שם נושאים
ונתנים במלחמתה של תורה וכן הוא אומר (נחמד' פ"א ז') עול בן יאמר בספר מלחמות ה' — הרי
שמלחמות ה' הם מלחמות שבספר ה' ובענין 'חשש' אחת — מהם — מרעה — כדבריו תורה — והכל
שנתקן — שכתובים לשמוע נועם דברו' ויומסג'ר — הכל יושבים לפניו וממנה הימן' אה שפוח —
את פיג' — אינו סוג' — אנתו' (עי' ענין פתח' וסנהדרין פ"ב ובהתורה שם נדרש התרג' והמסג'ר על תפילה'
שקומה מתקבלת ענינו) — ויהי הכתוב ויהי' המסג'ר אלף — וענינו אינו יודיע כמה הני מחרש
לקמה מהמסג'ר — הכי ברביה אמר — התרג' והמסג'ר אלף — אלף — שלא יבא הפתוח
לסותם אלא לפניה רבנו אמרו' מולם — התרג' והמסג'ר ביחה — אלף ואת כולם בא רשע זו'
להכניע ולהגלות מישראל המן בקוש לעקה והגפן' כולה — שלא להשאיר ואפילו שום

המלך המשיח
הוא אלוהים
המשיח
הוא אלוהים
המשיח
הוא אלוהים

א ויהי פיומי אהשוורוש הוא אהשוורוש המלך מהרו
ועד פוש שבוע ועשרים ומאה מדינה: ב פנימים הקם
בשבת המלך אהשוורוש על פסא מלכותו אשר פשושן
הבירה: ג בשנת שלוש למלכו עשה משקה לכל ישראל
רש"י

(א) ויהי בימי אהשוורוש. מלך פסא היה, שמלך ממט מוסף לשופר שבעים שנה של
לומ צל: הוא אהשוורוש. הוא נרשעו ממלמו ועד סופו: הכולך. שמלך מעשמו
ולא היה מוכע המלוכה: מהורו ועד בוש וגו'. המולך על מלס ועשרים ושבע מדעמו
כמו שמולך מהורו ועד טס, שהיה רודס כלל עבד מהסר כמו שהוא רודס ממספס עד
עבד מהסר ממספס ועד טס, שהיה רודס כלל עבד מהסר כמו שהוא רודס ממספס עד
עוה: (ב) בשבת המלך אהשוורוש וגו'. כשנמקיס המלכות צלו. ורשמנו פירשנו

(א) ויהי בימי אהשוורוש ר' תנחומא אומר כי"מ שנאמר ויהי הוא צדה, והיה
כשם ר' חייא רבין, ר' ברכיה הוא שמחה. להיות כי השונים בצעד,
הגולה. כל מקום שנאמר "ויהי", בימי הגה כל עצמת מאוי לבס והשוקת
צרה, אי"ש בר נחמן וחמשה הן וכו' נפשם להפך הזמן העתיד לעבר, למען
ויהי בימי אהשוורוש, מה צדה הייתה יעבוד ימי הרעה ככתוב (דברים כ"ח,
שם, להשמיד להרוג ולאבד וכו', כיון ס"ז) "בבוקר תאמר מי יתן ערב ובערב
שראן כך, התחילו הכל צווחין ווי, תאמר מי יתן בוקר מפחד לבבך אשר
ויהי בימי אהשוורוש וילק"ש אסתר תפחד", ולזה מתואר במליצת ויהי
החרי"ד. ועי' בגמ' מגילה (י"ב ב') אשר הוראתה היא התהפכות העתיד
בראשית רבה פמ"ב, ר"ז. לעבר.

הנה נראה בעליל כי מליצת ויהי וכחפך הוא אצל המתענגים על נופת
עיקר שורש המילה הונח על צופים ויחיו בחיים הנעימים.
העתיד, והוא"ו מהפכה על העבר. כי ישחקו ויכסופו להפך זמן העבר
ומליצת ויהי הוא ההיפך כי עיקר לעתיד, למען יושפך עוד עוצמת הטוב
הוראתה הוא על העבר, והוא"ו אליהם בהרחבת הזמן, ולזה יתואר
מהפכה להיות עתיד. במליצת ויהי אשר ענינה היא
התהפכות העבר לעתיד.

וזהו הנרצה להם לחז"ל אשר גזרו (בית דוד, דרוש י"ב) 7

נפשותם לחלק העיוני, הנה עכ"ז אין
סותר למש"כ לעיל, יען כי שמחת כל
המועדים עיקר שמחתו היא בלב, כי
לא נצטוונו אל המשתה במועדים.
אולם כאן בהצטרף ציווי המשתה עד
כי אמרו חז"ל (מגילה ד', ב') חייב
איניש לבטומי עד רלא ידע וכו', נמצא
כי הקפידו ע"ז שחתי' עיקר השמחה
שמחה גופנית, ולואת יורה על שעבוד
נפשם לחלק המעשי.

וזהו אמרם (שם) והי' לה' לשם זו
מקרא מגילה, לאות עולם לא
יכרת אלן ימי הפורים, והכוונה כי
נתחדשו לנו ע"י אותות חדשים אשר
לעולם לא יכרתו, והוא מבואר שים
לבך לדברים האלה כי נכונים המה.
(בית דוד, דרוש י"ב)

כי מקרא מגילה, הוא לפוסם השנחתו
ית' עלינו גם בהיותנו בארץ
אויבנו, והוא בהיפך מיצרא דע"ז.
ומשתה ושמחה, הוא לתקן
משתאותיו של אהשוורוש, כי
חחת אשר התענגו באיסור, יתענגו
עמה בהיתר כשמחה של מצוה.
ותחת אשר אותו רשע נתן עינו לנתר
ולהפסיק הקשר שבינינו לבין
קונינו בביטול רשמי האותות כולמו
(עי' להלן ג'), חחת זה נתחדשו להם
במפלתו אותות חדשים, אם מפאת
החלק העיוני והוא קריאת המגילה,
ואם מפאת החלק המעשי והוא
המשתה והשמחה.

ואף כי ביארנו [במק"א] כי אותות
המועדים מורים על שעבוד

והנה שלמה עצה כיון ביה להחריעו שיחייב האדם להלוותו שמה במצות כשיעשה אותו או יראה אחרים עושין, והוא שאמר: עשות משפט, ולא אמר. עשות משפט. וידוע כי השמות במעשה המצות מצוה לפני עצמה¹, וכשיש שהמצוה עבדה לשי"ת כן השמות על המצוה נקראת עבדה. וכן כתוב: חתח אשר לא עבדה את ה' אלהיך בשמותי², והוא שכתוב: עבד את ה' בשמותי³, באר כי השמות שלמה העבדה, ועל כן היה ענין השי"ת במקיש ובעמיו בשי"ת הנה והלה שהוא מביא נפש האדם לדרך השמות, ומכאן אמר הרמב"ם בלויים: לעבד עבדה עבודה⁴. ודעו רמב"ם: אי זו עבדה לעבודה⁵, הוי אומר זה השי"ת, כי הוי הלוים מותרין ומצווים לשווד ולעודר השמות על מצות הקרבן כדן להיות מעשה המצוה בשמות. וכן הודיע כי עקר זמנו והקפיו של אדם בהכונתו כה הקול ובטחה המלאכה הוא מומו שלשים שנה. ער המשימ, וכמו שאמר⁶: כן שלמים להם, וכן החמישים ואילך הנה חמש והקול נוסק והלוי נוסף, כי אך ישיר את שיר ה' כיון ששפס קולו וישתנה, והוא שישנו⁷: לויים בממונים כשרים בשנים פסולים, ועל זה אמר הכתוב: ומנו חמישים שנה ישוב מצבא העבדה ולא יעבוד עוד⁸, ומפני זה נצטוו הלוים להמנות מנו שלשים ועד כן המשימ שהוא זמן עבודתם. והנה שכתוב:

והנה נשאו את ראש בני גרשון גם הם לצבא אבותם למשפחותם, מן שלשים שנה ומתנו עד בין חמישים שנה. אמר גם הם כלומר כמו שנשאת בני קהת⁹. כי כן הוזכר בפירוש של מעלה, ולפי שהיו בני קהת ראשונים במעלה שהיו נושאים כולם המקודשים, לכן צוה להמתן חמלה אף על פי שגרשון היה הבכור¹⁰, וכבר הוזכרה כתי של מעלה¹¹ כי כשיש שהיו יארכב המזכר ארבע דגלים לארבע דורות העולם, כי הוי הלוים ארבע חלקים שהיו יארכב דורות העולם, כי משה ואהרן ובני במרות, ובני גרשון במעשר, ובני קהת בדרום, ובני מררי בצפון.

(כ"ג) ומכסה החמש אשר עליו. לא הוזכר גם כן מכה עזרה אללים מארמיהם, כי הוי דבוקים זה עם זה¹², או אחז המהוב דרך קצרה. ומשה ז' תבאר משה הלוים ועבדום כי משה בני גרשון והנה קלה כי הוי נושאים הברכים, והם יריעות המשכן והמכסאות והקלעים הווה שישנו ודליל¹³: בני גרשון היו ממונים על כל הארץ, והנה היא עבדה קלה משל מררי, אבל בני מררי עבודתם כבדה שהיו ממונים על הנחשת ועל העצים. והו: קרשי המשבן וברחוי ועמלתי ואזולו¹⁴, והיה אהרם ממונה על בני גרשון ובני מררי¹⁵. כי בתנת המשכן הוי מחזירין כל הכלים על ידו.

(כ"ד) לעבד עבדה עבדה. זה השי"ת שהיה עבדה לעבדה אחת¹⁶, והיא הקרבנות, וכן הוא אמר: עבד את ה' בשמותי¹⁷, ומסקי מלא הוא שקודא עבדה לשי"ת, הוא שכונתו הוא אמר:

והנה נשאו את ראש בני גרשון גם הם לצבא אבותם למשפחותם, מן שלשים שנה ומתנו עד בין חמישים שנה. אמר גם הם כלומר כמו שנשאת בני קהת¹⁸. כי כן הוזכר בפירוש של מעלה, ולפי שהיו בני קהת ראשונים במעלה שהיו נושאים כולם המקודשים, לכן צוה להמתן חמלה אף על פי שגרשון היה הבכור¹⁹, וכבר הוזכרה כתי של מעלה²⁰ כי כשיש שהיו יארכב המזכר ארבע דגלים לארבע דורות העולם, כי הוי הלוים ארבע חלקים שהיו יארכב דורות העולם, כי משה ואהרן ובני במרות, ובני גרשון במעשר, ובני קהת בדרום, ובני מררי בצפון.

והנה נשאו את ראש בני גרשון גם הם לצבא אבותם למשפחותם, מן שלשים שנה ומתנו עד בין חמישים שנה. אמר גם הם כלומר כמו שנשאת בני קהת²¹. כי כן הוזכר בפירוש של מעלה, ולפי שהיו בני קהת ראשונים במעלה שהיו נושאים כולם המקודשים, לכן צוה להמתן חמלה אף על פי שגרשון היה הבכור²², וכבר הוזכרה כתי של מעלה²³ כי כשיש שהיו יארכב המזכר ארבע דגלים לארבע דורות העולם, כי הוי הלוים ארבע חלקים שהיו יארכב דורות העולם, כי משה ואהרן ובני במרות, ובני גרשון במעשר, ובני קהת בדרום, ובני מררי בצפון.

אמר המלך: בשביל בני אני פורד אותו עכשיו, ועל זה אמר הכתוב: למען²⁴ שמי אאריך אפי והחלתי אחסם לך כללתי מכליתך²⁵.

(כ) ולא יבאו לראות כבלע את המדש. לשון כבלעי, המרת דבר וכסולו²⁶, וכן: ודרך אורחותך כבלעו²⁷, ועל דרך הפשט יאמר: ולא יבאו לראות באשר יוסר בנינו ויוסר מוסר ולפרוכת, ואז יתגלה הארץ שהוא קרש, וכאלי אמר: ולא יבאו לראות את הקדש כבלעי. ועל דרך הקבלה: ולא יבאו לראות כבלעי, כשהכבוד מתבלע וחוור אל מקומו הראשון אל הקדש למעלה²⁸. וידוע כי כל השנה היה הכבוד נשמת²⁹ מן העני לפני ולפנים לגמרי ומתלה על הכפורת, והו שכתוב: כי בענו אראה על הכפורת³⁰, לא אמר, כי אראה בענו אבל אמר: כי בענו אראה, כלומר אני בא בעמך ענו ואחר כך אשמת³¹ מן העניו ואתה על הכפורת, וכבר הוכרחי זה במקומו³², ולפיכך לא היה רשות להנה גדול לכונס לשם כי אם פנים אחת בשנה ביום הכפורים ואף ביום הכפורים אינו רשאי לכנס לשם כי אם בקשורת, ולא שיכניס הקשורת עשוי, אלא שיעשנו לשם ועלה תמורת עשנו שם ויהיה הכבוד נכסה מענינו, וכענין שכתוב: וכסה ענף הקשורת את הכפורת³³. והנה שהוזכר את הלוים: ולא יבאו לראות, כשהכבוד מתבלע אל הקדש שהוא תבין ענו, וכענין שכתוב: וננה כאור תהיה קרנים מידו לך ושמ תבין עניו³⁴.

נשא את ראש

שמחה לצדיק עשות משפט ומחמה לפעול אור³⁵. שלמה המלך צייר הודיעו ככתוב הוא כי המשפט שבו קיום העולם הוא מחמה ופחד אצל הרשעים ושמותו אצל הצדיקים, וידוע כי לשון שמחה יותר גדול³⁶, מן תגילה והרונה והמשוש, והוא שכתוב: גיל גזל אפי צדיק ויגל חכם ישמה בו³⁷, וחוכי לשון גילה אצל הצדיק, והשמחה שהיא יותר גדולה אצל חכם אשר בו שתי המעלות: חכם וצדיק, כי אין שלמה צייר משבח* חכם רשע, והנה שכתוב: שמחו בה! וגילו צדיקים והדינו כי ישיר לב³⁸, צדק בכתוב היה שלם לשונות של שמחה להם: שמחה, וגלילה, וחוכי חתלה השמחה שהיא גורלה והיא אותה לשם יתעלה לרוב מעלתה, כי לא אמר, שמחו וגילו בה צדיקים, ובאור הכתוב: כי הצדיק ישמח בהשטות משפט בעיר, וכשאין בניהם גול חכם, ואם עושק רש וגול משפט וצדק תראה במדינה ידאג יאונה על זה כי כן מדתו של צדיק, ומחמה לפועלי אור, עשות משפט תא מחמה ויראה ופחד לפועלי אור, כי יראו לפנשים כאשר יוכיחו בעיר עושי רשעה, והענין להם למחמה* פן יענשו על מעשיהם ויציגם ואם כן באר לך

40 ישעי שח"פ, 50 בפירוש ראשעי, וענין רמב"ן (ע"פ דר), ששנה את פירוש זה — ומה שמשיב דרבינו: ועל דרך המשפט יאמר רבי³⁹ הוא אותו פירוש שמכאן בית בואר. 51 ישעי ג' י"ב, 62 מרומ ברברי המכ"ן סוף פסוק ב' (ע"פ ר' י'). 53 ופסם, ענין קעיל כפישת אחרי סו, ג', ענין ס' 64 ויקרא סו, ג'. 55 אשמת כ"ל ע"ל ר"י, אשמת. 56 שם פסוק י"ג, 57 הניקח ג' י"ד, 58 כ"ל ר"ה, 59 חתים כ"ה, י"ג, 60 חתים כ"ה, י"ג, 61 חתים כ"ה, י"ג, 62 חתים כ"ה, י"ג, 63 חתים כ"ה, י"ג, 64 חתים כ"ה, י"ג, 65 חתים כ"ה, י"ג, 66 חתים כ"ה, י"ג, 67 חתים כ"ה, י"ג, 68 חתים כ"ה, י"ג, 69 חתים כ"ה, י"ג, 70 חתים כ"ה, י"ג, 71 חתים כ"ה, י"ג, 72 חתים כ"ה, י"ג, 73 חתים כ"ה, י"ג, 74 חתים כ"ה, י"ג, 75 חתים כ"ה, י"ג, 76 חתים כ"ה, י"ג, 77 חתים כ"ה, י"ג, 78 חתים כ"ה, י"ג, 79 חתים כ"ה, י"ג, 80 חתים כ"ה, י"ג, 81 חתים כ"ה, י"ג, 82 חתים כ"ה, י"ג, 83 חתים כ"ה, י"ג, 84 חתים כ"ה, י"ג, 85 חתים כ"ה, י"ג, 86 חתים כ"ה, י"ג, 87 חתים כ"ה, י"ג, 88 חתים כ"ה, י"ג, 89 חתים כ"ה, י"ג, 90 חתים כ"ה, י"ג, 91 חתים כ"ה, י"ג, 92 חתים כ"ה, י"ג, 93 חתים כ"ה, י"ג, 94 חתים כ"ה, י"ג, 95 חתים כ"ה, י"ג, 96 חתים כ"ה, י"ג, 97 חתים כ"ה, י"ג, 98 חתים כ"ה, י"ג, 99 חתים כ"ה, י"ג, 100 חתים כ"ה, י"ג.

לשון שמחה יותר גדול וכו'. מרת השמחה אחרי הנפש ההכחה, כאשר לא יקרא ישר מי והשירי הלב והחשש את הלוה על מצוא תפניו, שפכיל ויליח אם אין נפשו למשכה אחרי והא יותר מן תגילה המשמש (פי) רבינו יונה למשל כ"ו, חתונן למשל כא, טו), כי אין שלמה צייר להם למחמה, והנה יעשו על שנת המשפט משבח וכו', כי לא ישבח עי"ה את החכם אם אשר שוא ואמר יבחרו כי לא יבחרו בעיר ואל אינו צדיק, וגם לא יקרא חכם זולתי הנמשך ישפס על כל און ומל, וכענין שכתוב:

